

ŽIVLJENJE IN SVET

Štev. 13

Ljubljana, dne 29. marca 1929

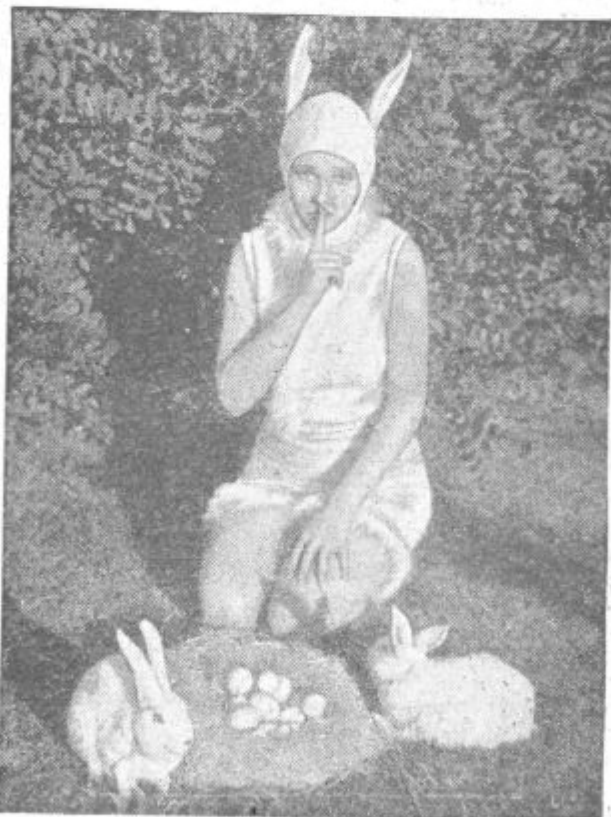
Leto III.

Ignotus

Praznik vesele pomladi

Velika noč vzbuja leto za letom dve občutji: versko in pomladno. Krščanska cerkev ni brez vzroka določila, da se praznuj spomin Kristusovega vstajenja spomladi, ko v sredozemnem

tiven človek ni mogel doumeti, se je vračala solnčna gorkota vsako leto ob istem času in dramila zemljo k novemu življenju. Prvotna ljudstva so verovala v zmago svetlobe nad temo, to

svetu — zibeljki prvega krščanstva — vstaja priroda. Predvsem je praznovanje velike noči nadaljevanje davnih paganskih praznikov, ki so bili v zvezi s solničnim vplivom na zemljo: Stalno, po nekem zakonu, ki ga priimi-

plote nad mrázom; zmagujočemu Solncu so služili: verske obrede in poljedelci so prosili domače bogove, da jim blagoslovijo polja. Primerjajoče verstvo nás uči, da je tudi krščanstvo sprejelo nekaj prastare vere; v njego-

rih velikonočnih obredih čutimo rahle, komaj znatne, blede zabrisane sledove davnih paganskih verstev.

Čim hujša in trša je zima, tem večje je veselje s pomladjo. Zato je velika noč v severnejših deželah znatno intimnejša in prirčnejša nego v južnih. Vzrok očitno ni večja ali manjša vera v krščanski čudež vstajenja, marveč večje ali manjše hrepenenje po pomladi. Krščanski praznik je danes že precej izgubil svojo srednjeveško mistiko; duh in tok današnjega življenja sta drugačna nego v časih, ko ni bilo ne znanosti ne tehničnega dela, prometa in stalnega premikanja ljudi, ko so samo vojni pohodi nudili priliko, da prebivalstvo te dežele malo bližje spozna prebivalstvo one dežele. Kaj čuda, če je bil odnos srednjeveškega človeka do velike noči čisto drugačen od našega. V njem ni bilo očitnega hrepenenja po pomladi, kajti povprečen človek tistih časov je zrl na prirodu z drugimi očmi nego mi: videl je v nji sovražne sile, nižji, prehodni svet, ki šele vzgaja človeka za pravo življenje v večnosti. Le kdor se lahko ponolnoma vživi v ta nazor, bo razumel, kakšne so bile njegov posledice. Spoznal bo, zakaj je moral ta strogi, brezrogojni vernik nekdanjih časov zatajiti naravno hrepenenje po pomladi, po rasti, po cvetju, ali ga gojiti v hladni idejni obliki: kot veliki post, čas pritrpanja in žalosti, ki mu sledi dan veselja in vstajenja.

Vzlic temu se podlaga velikonoči — solnčni kult — ni izpremenila, izpremenil pa se je predmet kulta. Namestu Solнца je stopil Zveličar, namestu tega sveta je človeka nekdanjih časov mikal oni svet. A nič ni trajnega. Že zgodaj, za časa italijanskega preporeka, je prvotni, paganski črt že močno nadvladal drugotnega krščanskega. Toda še ni bil čas; nebo se je znova zamračilo in severnjaški val reformacije, ki mu je sledila ojačena protireformacija, je na Sredozemju zopet povzdignil mističen značaj velike noči nasproti naravnemu, pomladnemu. Krščanstvo asijskega ubožca Frančiška, opevaločega sonce in vsele ptiče pod sinjim nebom, krščanstvo blaženega brata Angelika, ki je tako veselo slika versko življenje, se je umaknilo strosemu duhu Inacija iz Lojane in nemških protestantov.

Mi vidimo v veliki noči simboličen praznik pomladi, praznik prirodnih sil

in se veselimo tako vstajenja glogovega cveta kakor vstajenja naših lastnih sil, ki začutijo s pomladjo nov vzgon in nov razmah.

Mi ljubimo veliko noč. Vsemu našemu čustvovanju nasprotuje misel nekaterih prenapetežev, da bi se ta praznik — prav kakor božič — odpravil. (To idejo so sprožili v 18. stoletju francoski enciklopedisti in jo zdaj vneto pregrevajo ruski boljševiki.) Kaj hočete dati namestu teh praznikov, ki tako lepo označujejo ritem letnih časov in ki so zlasti za poljedelsko deželo v globoki zvezi s celotnim ljudskim življenjem? Baš to, da sega praznovanje velike noči v mnoga tisočletja pred Kristusom, ji daje še večjo posvetitev. Mi ne čutimo blage soledarnosti samo z davnimi kristjani, ki so se klanjali vstajenju Kristusovemu, ampak tudi z davnimi pagani, ki so se klanjali vstajenju listja in cvetja in drevja, cvetic na travnikih, mlade ljudi bezni v gozdu, ki so pozdravljali čas, ko stonajo sejanci na njive in se posejane živina na pašo.

Danes vemo, da so tudi prvotni ljudje slutili veličino skrivnosti ploditve, rasti in cvetja, misterij prirode, ki izenačuje vse živo na zemlji k skupnemu delu za neznane življenske smotre. Slutili so jo, kakor so jo od tega sveta obrnjeni srednjeveški kristjani tajili. A tudi njihovo zanikavanje ni moglo uničiti dejanskega občutja in je prešlo v lene velikonočne obrede, v mit in simbole.

Tako je vendar le zmagal v praznovanje velike noči kult Solнца in se strnil z najvišjimi Vzori človeštva.

Seme, ki pada v grudo, zel, ki posganja iz zrna, ki je srečno prezimilo, brstje na drevju, popje na grmovju, solnce, zvezde v vsemiru — vse to prav tako simbolizira pravega duha pomladnega praznika, kakor butare in pisanice in kresovi, kakor gibanja ljudi, procesije, zvonovi: vse je večer poklon Taini življenja, ki je rekla: Bodil! Zato združujemo versko in naravno občutje v eno samo in zaznavamo našo Alelujo tako v zvonjenju velikonočnih zvonov kakor v rahlem dihu pomladi, ki prihaja čez trate: verujemo v veliko enotnost življenja in vidimo mostove te vere iz sive davnine preko nas v neskončna stoletja pred nami. In iz hrama človeške Misli čuje mo veseli velikonočni klic:

— Vstani z duhom in telesom! Bodil!

Dr. J. Klein

Stroji naj robotajo mesto človeka!

Naša doba je doba strojev. Zdi se, kakor da ni nikjer meja človeške iznajdljivosti v ustvarjanju novih strojev, ki delajo mesto nas. Lepo je to. Ali nastane vprašanje, kaj čaka tiste ženske in moške delavce, ki si z delom svojih rok služijo vsakdanji kruh, če jih bo stroj pripravil ob zaslužek? Kaj bo iz njih, kam naj se obrnejo? Ali naj se še ti uvrste v milijonske armade brezposelnih? Ali vsemogočni stroj po vsem tem pomeni ogražanje eksistence in nevarnost, ki se je delavni sloji po pravici boje, ali pa nemara vseeno obeta korist? Morda bo pa stroj dal ljudem vendarle več dela, kakor jim ga bo vzel?

Vse, ki žive neposredno ali posredno od trgovine in industrije, mora delavsko vprašanje močno zanimati, zlasti še v očigled zmagovitega prodiranja strojev.

Števila in velikosti modernih strojev so ogromna, njih delazmožnost pa občudovanja vredna. Stroji imajo našo dobo tako trdno v oblasti, da navdajajo človeka s spoštovanjem ali pa z oboževanjem: s kakršnega stališča jih pač motri človek.

Ko sem zadnjič prelistaval neki strokovni industrijski časopis, sem se poglobil v članek z nadpisom: »Stroj, ki izpolnjuje celo tvorniško poslopje.« Čital sem, da ta stroj izdeluje ogrodja za avtomobile, in sicer popolnoma avtomatično. Na eni strani vleče stroj vase železo in jeklo, ga preizkusi, nato pa iz njega v pičlih dveh urah izdelava avtomobilski okvir, ki pride zlit in zbit na drugem koncu iz njega. Izvzemši nekatere malenkosti, se stroj v vseh odenkih kontrolira sam. Vsak okvir se po transportnih trakovih pomika skozi celo poslopje in med začetkom in koncem napravi stroj na njem nič manj kot 552 različnih delavnih operacij. Tako izdelava na dan 7000 avtomobilskih okvirjev, za katere je potrebnih 4 milijone delavnih operacij, ki jih mora dan na dan opravljati ta ogromni jekleni mehanizem. Streže mu pa v celem samo 200 ljudi!

Statistike ameriških uradov dela dokazujejo, da je mehanizacija avtomobilske industrije v enajstih letih tako napredovala, da napravi sedaj vsak delavec povprečno za 172 odstotkov več, kakor poprej. Pa so še druge številke,

ki zaslužijo občudovanje: En sam delavec danes lahko naredi 32000 brivskih rezil v času, v katerem jih je l. 1913, izdelal samo 500. Z mehanizacijo dela se je doseglo, da se je v pičlem desetletju produktivnost posameznega delavca zvečala v tvornicah kavčuga za 211, v petrolejskih rafinerijah za 83, v cementni industriji za 61 in v mlevski industriji za 40 odstotkov.

Bliskoviti napredek strojev je zapustil v človeštvu globok vtisk. Mnogi so prorokovali klavno bodočnost, ko bo stroj izpodkopal obstoj in strmoglavil v gmotno in duševno siromaštvo milijone ljudi, ki so ga pomagali ustvarjati s cvetom svojega duha, s svojo genialnostjo. Kdor pa je mirno premislil ta prorokovanja, je prišel do obratnih zaključkov. Spoznal je v stroju osvoboditelja, sredstvo, ki nam pomore k blagostanju in bogastvu, k udobnosti in komfortu, ki nas bo — kar je največ vredno — osvobodil suženjskega robotanja, ki ni vredno človeka.

»Toda,« so ugovarjali, »človek, ki se je doslej preživljal z delom svojih rok, ne bo mogel od danes na jutri doseči brzine in popolnosti strojnega dela. Kaj bo z njim? Seveda se bo veselil, če mu bo stroj delo samo olajšal, a težko se bo uklonil, kadar mu bo stroj prevzel delo in zaslužek. Ne pozabimo, da so k rešitvi tega težkega problema mnogo pripomogle popolnoma prevrnjene gospodarske prilike, ki so nastale po vojni. S tem, da dela stroji več in bolje, se je povečal tudi zaslužek delavca, ki mu streže. Obenem se je povečala delavčeva kupna moč, da danes porabi več kot poprej in tako ima tudi industrija vedno več dela in lahko vzlic temu apostuje večje število delavcev kakor nekdanj. Nečesa ne more nihče zanikati: da se že s prvimi početki strojne dobe življenski položaj posameznika v veliki meri izboljšal. Mnogi ostrimi opazovalci in kritiki sodobnih razmer so morali priznati očitni socialni napredek, ki ga je povzročil stroj: V delavskih slojih se je vzbudila zavest in potreba po višjem načinu življenja, ki ga jim bo stroj tudi omogočil, ko dvigne splošno blagostanje.

(Anglo American N. S., Copyright)

Kako govore živali

O vprašanju živalskega govora je možno razpravljati samo, ako predpostavljamo, da živali vobče govore. Brez pomislekov lahko rečemo, da je vsem živalim lastna neka govoricca, ki je tako po obliki, bogastvu (številu glasov) različna pri vsaki pasmi in plemenu in karakteristična zanj. Jezik, ki ga govore živali, je pa mrtev. Ne more oblikovati besed, je brez tradicij in brez duševnosti. V tem je veliki razloček med njihovim in našim ustvarjajočim jezikom.

Govorica ima namen sporočati in pojasnjevati, vseeno: ali z glasovi, ali pa s kretnjami, ki med gluhonemimi omogočajo nedvoumno sporazumevanje. Najizraziteje je v naši govoricci vtisnjena težnja po sporočanju, bodisi da gre za pripovedovanje vsakdanjosti, bodisi za izražanje zgoščenih miselnih kombinacij v znanstvenem, poltič-

Maček pri mikrofonu

Pri živalih, ki so vobče zmožne glasov, so hotena izražanja zelo redka. Vse se vrši več ali manj instinktivno. Vzemimo le par najbolj značilnih primerov iz življenja živali, ki so človeku najbližje:

Kdo še ni slišal svarilnih klicev kokoši, kadar nena doma zapazijo ptico roparico, psa ali kaknega drugega svojega sovražnika, ki se ga boje. Tudi pticam, sesalcem in celo žabam so lastni

taki varnostni kriki. Od teh instinktivnih glasov pa moramo ločiti vabeče kokanje domačega petelina, ki ga kokoši ne samo razumejo, marveč ga petelin tudi toliko časa ponavlja, dokler se okrog njega ne zbere družina. Ti glasovi so hotimični in žival z njimi ne preneha poprej, dokler ne doseže svojega namena.

Prof. dr. Schmid se je doslej največ ukvarjal z živalskimi glasovi in zaradi tega so njegovi izsledki v teh stvareh zelo zanimivi. V prvi vrsti mu je šlo zato, da dožene bogastvo živalskega jezika, zlasti naših domačih živali. Dalje mu je šlo za dognanje: ali so v živalski govoricci tudi vokali in konsonanti, kakor jih razumemo ljudje in če so v njihovih glasovih nemara tudi celi zlogi, ali še kaj več. Da bi ne prišel do varljivih zaključkov, se je moral v prvi vrsti otresti vseh v

Aparat za sprejemanje živalskih glasov. — Levo: Predenje mačka na filmu

nem, umetniškem ali verskem udeleževanju.

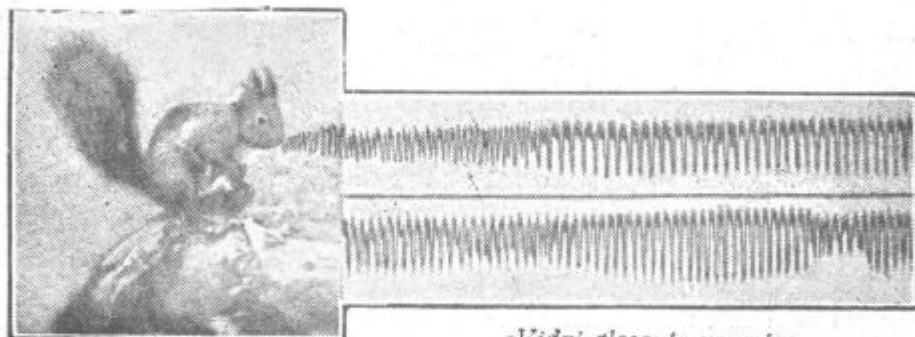
Naši glasovi pa niso vselej zavestni, marveč mnogokrat tudi instinktivni. Človeku, ki pade v vodo ali se mu pripeti kaka druga nezgoda, bo prvi trenutek nehote ušel neartikuliran krik in šele potem bo jel zavestno klicati na pomoč.

nas ukoreninjenih naziranj, ki pripisujejo živalim mnoge človeške lastnosti in sposobnosti, pa tudi nezanesljivosti našega ušesa, ki se v marsičem lahko zmoti. Uspelo mu je popolnoma izločiti presojanje na posluh, mesto tega je glasove registriral optično; napravil jih je vidne.

Znano je, da so ljudje v vseh časih živali počlovečali in zlasti v živalski govorici so šli s pretiravanjem posebno daleč. Stara ustna izročila in knjige, so po svoje tako priredile živalske glasove, da nam v čim preprostejši obliki zvene v ušesih. In v tej obliki jih ponavlja rod za rodom. Osel riga »I-a«, petelin poje »kikiriki« in podobno. Ali so njihovi glasovi res takšni? Kdor ima količkaj posluha, ne bo mogel pritrdati. Poleg tega so jih pa tudi različni prirodoslovci in pisatelji zapisali povsem različno. Tudi vsak narod jih piše in izgovarja po svoje in celo v dialektih je najti velike razlike.

škimi, vrhu tega pa še z umetnimi zvoki. V ta namen je uporabljal precizne električne aparate, ki registrirajo zvoke kot valovito črto, ki v svojih valovih točno posnema tresljaje glasil: bodisi živalskih, bodisi človeških ali pa umetnih. Pustil je, da se je žival oglašila v mikrofona in njen glas se je pri tem, kakor rečeno vtisnil kot valovita črta na papirnatem traku. Tak trak je nato primerjal z drugim trakom, ki ga je dobil, ko je sam govoril v mikrofona primerne glasove ali pa posnemal glasove poprej preizkušene živali.

Spočetka je Schmid preizkušal samo preproste živalske glasove. Najprvo tulenje svojega psa, ki je imel navado, da je vrgel glavo daleč nazaj in pri povsem mirujočem jeziku dajal od sebe zategnjen in vedno enako visok glas, ki se je Schmidu slišal najbolj podoben »u-ju«. Ta vokal je potem ponovil še Schmid sam v mikrofona. Rezultat je bil presenetljiv. Tulenje psa

»Vidni glasovi« veverice

Pri nas poje petelin »kikiriki«, ponekod pa »kikeriki«. Prav tako ga menda slišijo peti tudi Nemci in Španci, pa ne vsi. Marsikje se »r« že spremeni v »l«. V Italiji poje petelin »kikiriki« pa tudi »kukuruku«. V Litvi ga posnemajo »kakaryku«, pri Francozih se sliši nekje »kokeriko«, drugje pa »kokoriko«, dočim poje na Ruskem »kukeriku«. Tako različnih izgovorjav bi lahko navedli še celo vrsto.

Vsi narodi slišijo tedaj enako samo »k« dočim so vokali močno različni. Značilen je tudi ritem, ki je v vseh jezikih enak in sestoji iz štirih zlogov. Človek se nehote vpraša: ali slišijo posamezni narodi te glasove različno, ali pa nemara vse petelinske pasme ne pojo enako. Schmidu je uspelo dati na ta vprašanja točen odgovor s tem da je primerjal živalske glasove s člove-

in Schmidov »glas« sta vtisnila na trakovih registrirnega aparata skoro točno enake črte. Poskus so nalašč še ponovili, a rezultat je ostal neizpremenjen.

Drugič je Schmid analiziral pasji lajež. Pes laja včasih ježno, včasih pa veselo. Kadar so psa posebno hudo razdražili, tedaj je aparat zabeležil, da je njegov lajež v glavnem sestavljen iz vokala »a« in iz dvoglasa »au«, ki je sem pa tja pomešan s konzonantom »v«. Pozneje pa se je izkazalo, da se lajež tega psa zelo loči od laježa kakega čistokrvnega pastirskega psa, čigar ježno lajanje vsebuje največ glasov »o« in »u«. Nekaj terrier in jazbecar sta glede na glas tudi pokazala veliko razliko, tako med seboj, kakor tudi v primeri z drugimi psi. Iz tega je moč sklepati, da se posamezne pasje

rase tudi po glasu močno razlikujejo med seboj.

Pozneje je Schmid preizkušal tudi še druge živali: veverice, morske prašičke, mačke, jagnjeta, kokoši (petelina, kuro, kokljo in piščeta) ter gosi. Pred mikrofon so morale živali vsake starosti od 8 dni do 3 let; posebej samci in posebej samice. Tudi race in golobi, žabe in srake ter mnoge redke ptice so morale na preizkušnjo. Kmalu se je pokazalo, da črk nemške abecede ni dovolj, da bi bilo z njimi moči izraziti vse odtenke živalskih glasov. Zlasti pri preizkušanju rac in gosi se je moral Schmid zateči k razglanim glasovom francoščine. Pa niti to še vselej ne zadošča, zakaj v živalskih glasovih je polno zvokov, ki jih ne objame nobena abeceda človeške govornice.

Po teh preizkušnjah se je Schmid iznova lotil petelina in dognal, da se po-

samezne pasme te živali res izrazito ločijo po kikirikanju in da to ni nemara samo utvara, kakor je bil mislil spočetka. Tudi vabilni in svarilni glasovi ter oni, ki jih dajejo živali v strahu, so pri posameznih vrstah povsem različni.

V glavnem je bilo moči spoznati, da v glasovih močnejših živalskih pasem prevladujejo nizki vokali in nasprotno. Dalje: da so živalski glasovi polni disonanc, čemur je krivo neenakomerno delovanje obeh polovic glasila. Drugače pa so živalski glasovi v prvi vrsti sestavljeni iz vokalov a, i, o, u in iz dvoglasa »au«, dočim je »e« razmeroma redek. Pogosti so tudi nosniki in kononanti v. s. f. r itd. Glas »fe« se razločno sliši v pihanju mačk in gosi, in sicer v dokaj čisti obliki. Poskusi teko še naprej in Schmid upa, da bo odkril še marsikaj interesantnega o živalski govornici.

Dr. Božo Škerlj

Kaj nam pravi kost?

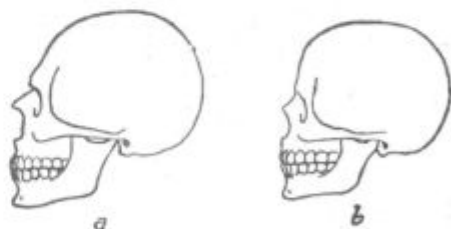
Antropološka črtica.

Mislim, da nestrokovnjaku kaka druga kost nego človeška lobanja ne vzbudi mnogo zanimanja. Vendar lobanja ni edina kostna tvorba, ki nam kaj pové o svojem bivšem nositelju, kajti tudi iz najmanjše koščice lahko spoznamo to in ono. Ena najzanimivejših kostnih tvorb pa je brez dvoma *lobanja*. Toda, ker nočemo pisati anatomske, temveč antropološko črtico, nima za nas pomena naštevati posameznih kosti lobanje, temveč spoznati moramo predvsem njen celotni zunanji videz.

Ali ne bi čitatelja zanimalo, kako spoznamo, imamo li opravka z lobanjo moškega ali ženske? Ali lahko spoznamo razliko? Da! Le pogledjmo kako lobanjo od strani Opazimo n. pr., da je čelo lepo zaokroženo v teme, da je obraz v razmerju z možgansko lobanjo jako velik, spodnja čeljust velika in težka; grebeni in odebeline, ki služijo mišicam za oprijemališča, so lepo razviti. Dobro izoblikovani so nadočni oboki; od spredaj spoznamo, da so očnice same podolgovate in dokaj ostro obrobline. Ves obraz je precej dolg in naredi vtisk, da priroda tu ni štedila s prostorom. Nosna odprtina je

precej velika in visoka. Taka je *moška* lobanja.

Kakšna pa je ženska? Razlike v profilu vidimo že na sliki 1.: *Možganska lobanja je v razmerju z obrazom večja*

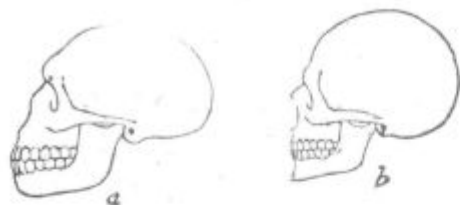
Sl. 1.

- a) Lobanja moškega
b) Lobanja ženske

in čelo je zavito v ostrejšem loku proti temenu. Ker ima ženska vobče slabejše mišice nego moški, *ne potrebuje tako močnih kostnih oprijemališč* (grebenov itd.); *to pravilo velja za vse kosti*. Izraziti nadočni oboki manjkajo, očnice so okroglejše, spodnja čeljust majhna in razmeroma drobna. Srednja dva zgornja sekalca sta lepo in na široko razvita, nosna odprtina je razmeroma

nižja: to so glavni znaki ženske lobanje (sl. 2).

S kakšno gotovostjo lahko razlikujemo moško lobanjo od ženske, o tem

Sl. 2.

- a) Lobanja moškega
b) Lobanja ženske

so mnenja različna, toda smatramo za gotovost za nad 90-odstotno. Res, včasih določimo posamezni lobanji le trudna spol, toda če jih imamo več, tako da so razlike jasne, pa skoraj ne moremo zgrešiti pravilne sodbe. Ako bi imeli na razpolago zelo veliko število (denimo kakih 2000) lobanj, bi opazili še novo razliko: v pogledu od zgoraj so ženske lobanje povprečno bolj okrogle. V številčnih izrazih, ki jim pravimo indeksi, vidimo sploh, da je okoli dve tretjine vseh oblik na ženski lobanji okroglejših. Večja obust ovalike se izraža pri ženski torej tudi že na kostnih tvorbah.

Druga izredno zanimiva kostna skupina je kolčnica (sestoječa iz treh kosti). Cela medenica obsega s križnico 7 kosti ter tudi na njej dokaj lahko določimo, kakšnega spola je bil ta človek. Ženska medenica je širša in nižja — to je glavna karakteristika — in, dobro oblikovana, odseva na zunaj v širokih ženskih bokih. (Sl. 3. nam pred očuje razlike). Na medenici merimo razne premere in razdalje med izvestnimi točkami. Tudi kot dimeljnične

Sl. 3.

- a) Medenica moškega
b) Medenica ženske

zrastj je dokaj važen: pri moškem govorimo o kotu (angulus pubis, cca, 75°), pri ženski o loku (arcus pubis, cca 95°). Iz mer, ki jih navajamo v naslednjem, je razvidna večja prostornost ženske medenice:

	Moški:	Ženska:
Odstoj kolčnic	26.0 cm	29.0 cm
» velikih obrtcev	31.5 »	31.5 »
podolžni premer medenice	18.0 »	20.0 »
vhod v medenico:		
premer po dolg.	10.5 »	11.0 »
vhod v medenico:		
premer počez	12.5 »	13.5 »
izhod iz medenice:		
premer po dolg.	7.5 »	9 »
izhod iz medenice:		
premer počez	8 »	11 »

Kot (lok) dimeljnične zrastj smo številčno že izrazili. Ženska medenica kaže v celoti prilagoditev na svojo glavno funkcijo: na nošnje ploda in na porod. Glede mišičnih grebenov vidimo tudi tu prav jasne spolne razlike.

Nadaljnja kost, ki kaže še dokaj lepo spolne razlike, je stegenica. Saj je zadostno znano, da vidimo pri ženah v pogledu od spredaj nogi pogosto v obliki črke X, kar je povsem naravno: ker je medenica pri ženski širša, morata stegenici, ki se v kolenu približata središčnici, imeti med vratom in cevjo manjši kot (skoro pravi!) nego pri moškem. Stegenica ženske kaže v marsikaterih podrobnostih razlike od moške, n. pr. je lažja, krajša bolj gladka, ako jo postavimo pokonci, je ostri kot s horizontalo manjši, itd.

Toda stegenica nam pove še več. Kakor vse dolge kosti (nadlehtnica, koželjnica, podlehtnica, stegenica, golelnica, mečnica), nam lahko rabi za približno določitev celotne velikosti. Za določanje je izdal znani francoski učejnjak Manouvrier posebne tabele. Ker tu ni mogoča celotna reprodukcija teh zanimivih razpredelnic, naj navedem približen postopek določitve celotne velikosti: Denimo, da smo našli stegenico dolgo 44 cm. Pogledamo v Parsonove tabele za srednje dolžine moških in ženskih velikih cevnih (dolgi) kosti in najdemo dognano mero v rubriki za moške, malo pod srednjo vrednostjo (44.6 cm). Ko smo se prepričali, da je najdena kost tudi po drugih znakih najbrže moška, pogledamo v Manouvrierovo tabelo za moške in najdemo, da ustreza dolžini 44 cm za stegenico celotna višina 165.4 cm. To velja za ležečega stegnjenega človeka. Ako odštejemo 2 cm, dobimo višino

stoječega: 163.4 cm. Za ženske kosti velja isti postopek: ko smo po prej navedenih znakih (površina kosti, teža, mišični grebeni itd.) dognali, da pripada najdena kost po vsej priliki ženski, se prepričamo še v Parsonovi tabeli in potem določimo višino po Manouvrieru. Tako bi stegnenici dolgi 40.8 cm ustrezala 152.3 cm visoka žena (ako bi bila stegnenica po vseh ostalih znakih moška, potem bi ustrezala višini 157.0 cm) itd. *Tako moremo iz vsake navedenih dolgih kosti določiti celotno višino živega človeka, kateremu je pripadala.*

Menda ni treba na dolgo razlagati, da določamo na podoben način tudi približno starost bivšega nositelja kosti; kajti po spolu različno rastejo tudi popolnoma regularno in dajejo možnost za določitev starosti. Posebno važno je to lahko za prakso v *sodni medicini*, kakor nam dokazujejo v to svrhu sestavljene Toldtove tabele.

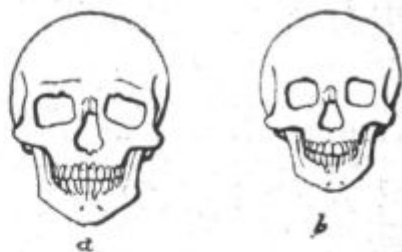
Toda za določitev starosti imamo še drugo pomoč: lobanjo. Po *zobeh* in po *zarastlosti* raznih lobanjskih šivov moremo določiti starost dotičnega individua v času smrti skoro na leto točno. Po zobeh: mlečno in stalno zobovje nam tekem dobe svoje rasti in izmenjave tja do 20. leta (včasih tudi še dalje) natančno pove starost; lahko tudi povemo, ali je kak zob izpadel še pred smrtjo, ali pozneje. Kakor rečeno, i šivi nam lahko izdajo starost; z večjo starostjo šivi zaraščajo, t. j. izginjajo meje med posameznimi kostmi; tako lahko doženemo starost zopet od okoli 40. leta naprej; najmanj gotovo pa med približno 20. in 35. letom.

★

Razume se, da je vse to predvsem važno za *najdbe pračloveka*, kajti na podlagi par kosti si lahko naredimo celotno sliko tega davnega predhodnika povsem *zanesljivo*. Samo ena dobro ohranjena kost zadostuje, da mu določimo *celotno višino*, ne samo to; skoro z gotovostjo moremo določiti i *spol*. Ako imamo k temu še medenico, čeprav v večjih odlomkih, in le *dele* lobanje, si moremo *rekonstruirati celoten videz pračloveka*. Na ta način so znanstveniki postopali pri rekonstrukcijah našega predhodnika.

Ako primerjamo lobanjo pračloveka z lobanjo sedaj živečega (sl. 4.), spoznamo precej važnih razlik že na podstavi naštetih kriterijev. Možganska

lobanja pračloveka je *nižja in daljša*, nadočni oboki so jako izraziti, nos je nizek in širok, zobovje masivno in ve-

Sl. 4.

- a) Lobanja pračloveka.
b) Lobanja sedaj živečega človeka

liko, prav tako spodnja čeljust, kateri manjka brada. Obrazni del leži še pod lobanjo naprej pomaknjen, je velik — predvsem zaradi zobovja, ki potrebuje prostorne čeljusti. V nasprotju s tem leži pri lobanji modernega človeka obrazni del skoro popolnoma pod možganskim, ni več, če se smemo tako izraziti, podoben gobcu. Vsa lobanja je bolj okrogla, obraz je znatno manjši, nos izrazitejši, zobovje manjše in slabejše, prav tako spodnja čeljust, ki se je razvila v za človeka značilno brado.

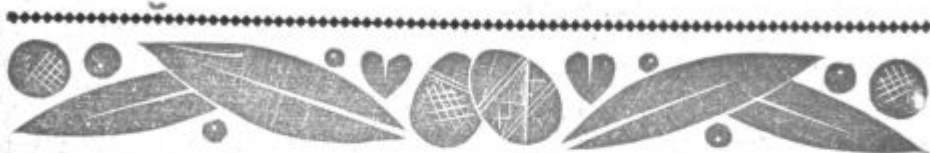
Lobanja pračloveka stoji bližje opičji nego lobanja sedanjega. Z omenbo tega dejstva, ki je znanstveno pač neovržljivo, nočemo tu nikakor načeti že tolikokrat razpravljano vprašanje o izvoru in razvoju človeka. Zobovje pračlovekove lobanje nam izdaja, da je njegov nositelj živel večinoma še od surove hrane. Spodnja čeljust (še brez brade) pričuje, da pračlovek še ni veliko govoril. Medtem pa vidimo v slabejšem in tekem civilizacije zmeraj bolj pokvarjenem zobovju modernega človeka učinke njegove prehrane: ni mu treba več s tako silo žvečiti, ker si zna svojo hrano peči in kuhati. Zobovje in čeljusti so se zaradi zanemarjanja (Lamarck) stalno manjšale in se tako pomikale pod možgansko lobanjo, ki se je v svojem čelnem delu, kjer so glavni miselni centri, precej povišala. Pri pračloveku so bili mali možgani v primeri z velikimi loputami nedvomno večji nego so danes, kar nam pričuje, da moderni človek zgolj vegetativne male možgane razmeroma manj rabi. Ako bi hoteli iti v podrobnosti, bi mogli naštetih še veliko zanimivih izpovedi o razlikah (o poteku žil v loba-

nji, o možganskih vijugah itd.), izpovedi lobanj, kostnih tvorb, na videz tako mrtvih, ki pa vendar oživljajo naše predstave in *predvsem podpirajo naše znanje o daljnem predhodniku.*

Podobno je z ostalimi kostmi: vemo, da so bile drobne in majhne, vemo, da je imel pračlovek v razmerju s svojim dokaj majhnim telesom veliko glavo; iz kostnih grebenov si lahko

predstavljamo potek mišic itd. V ugodnih okoliščinah lahko na kosteh spoznamo, ali in na katerih udih je nosil davni naš predhodnik bronast *nakit*, (obročje, sponke, prstane itd.) — kosti so na dotičnih mestih vsled oksidacije v vlažni zemlji *pozelenele*. S čim večjim zanimanjem spoznavamo najdeno kost, tem več izvemo o nje zgodovini, ne le izza časa življenja njenega nositelja, marveč tudi še po smrti.

Jernej Jerec:

Moj članek o vstajenju

(Spomin)

Starci pišejo spomine. To je njihovo edino opravilo in dolžnost. Včasih pa prav zaradi mladosti radi pozabljamo na doživljanje. Škoda zanje. Neredko pove en spomin več nego knjiga naukov.

To bodi za opravičilo.

Pet let je od tega, malo več ali manj, to ne pomeni mnogo. Tedaj je bil moj poklic tak, da sem moral na veliki teden napisati članek za veliko noč. Na veliki petek članek o vstajenju. Tako delo je bridko. Kdor ga je že kdaj poizkusil, ta ve.

Vselej pišem naglo. Takrat sem se mučil pol pomladnega dne in čez, da sem napisal tri strani. Pisati nad grobom o življenju, o katerem še sanjati ne smeš, ker tebi ni namenjeno, je bridko-težko. Plesafi po vrvi med občinstvom in cenzuro je obupno. Plesal sem. Ko sem doplesal, sem si otrl pot s čela.

Članek je ležal napisan pred menoj. Prebral sem ga še enkrat, dvakrat in izločil iz njega vse, nad čemur bi se lahko spotaknilo zlovešče oko. Postal je tak, da sem ga komaj sam še razumel; vsaka jasna beseda, slednja čista misel je bila zabrisana.

Srce je bilo težko. Sramoval sem se, ko sem članek izročil stavcem. Pol tistega, kar bi bil rad povedal ljudem, je ostalo v meni. Polovico pa sem pozneje prečrtal. Ostale so žalostne razvaline. Ljudje bodo hoteli nekaj razu-

meti. Morda bodo razumeli vsaj to, da sem hotel povedati, kar nisem smel povedati.

S pekočo vestjo sem stopil v tiskarno, da sestavim list. Pred me je stopil lastnik tiskarne, zajeten mož, ki je imel najplašnejše oči, kar sem jih kdaj videl, in se je bal brenčeče muhe. Izjavil je:

— Uvodnika ne morem tiskati.

Mož je videl senco moje misli, ki je nisem povedal in se je zbal te sence.

— Zakaj ne?

Odgovoril je:

— Ženo imam in otroke.

Poizkusil sem govoriti logično:

— Jaz sem urednik, za članek je odgovoren list, vi ste tiskar.

Mož je izgubil pamet. Odgovarjal je le eno:

— Ženo imam in otroke.

— Vso odgovornost prevzamem jaz.

— Ženo imam in otroke.

Vsak hip plašneje je gledal, skoraj sovražno, na vsak ugovor je ponavljal:

— Ženo imam in otroke.

Zadeva je bila smešna, hkrati žalostna. Prišla je pred sejo. Bradati gospodje, suhi gospodje, so sedeli okrog mize. Članek, ki sem se ga sam pred seboj sramoval, so brali pazno, počasi, črko za črko. Občutil sem mrščavico po telesu. Pri slednji besedi se mi je zdelo, kakor da je razkrit po en moj tajen greh zoper vse ljudi; zdaj

me bodo sodili. Članek je bil prebran do konca, muka prestana.

Bradati gospod se je ozrl name in dejal z nasmeškom na ustnicah, nekotiko obojavljaje, a jasno:

— Pa naj članek odpade.

Mislil sem, da govore iz bojazni. Uprl sem se.

— Ali naj bo tiskar naš cenzor?

Bradati gospod je pomolčal in se ozrl po ostalih, prejšnji nasmešek je znova preletel njegove ustnice. Debeli gospod, ki ni poznal obzirov, je rekel:

— Saj članek itak ne pove ničesar.

Prav je imel. Tedaj mi je bilo neizrečeno žal, da članek ničesar ni povedal. Nič tako krepkega, tako posebnegega, da bi bil tiskar upravičen trepetati za svojo ženo in otroke. V tistem trenutku sem želel, da bi bil članek tak, da bi se bili bradati in okrogli gospodje ozirali v okna, ko bi ga brali in bi jih mrščavica spreletavala po telesu. Bilo bi jim na zunaj žal, da ne more priti v list, v srcu pa bi bili veseli,

da ne bo natisnjen. In meni bi bila prihranjena sramota.

Tako pa sem povetil glavo in se vprašal:

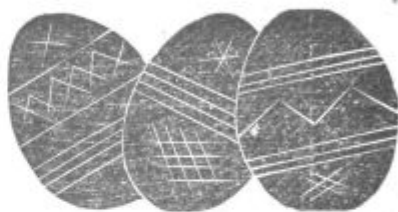
— Kateri izmed bratov je slabši, izdajalec ali bojzljivec?

In odgovoril sem si sam:

— Stokrat slabši je bojzljivec.

Članek, ki je nato izšel, je bil tak, kakor da ga je pisal pijanec na pustni torek za velikonočno nedeljo, in se je v svoji vinjenosti norčeval iz vsega sveta.

Zadavljena beseda ne more biti drugača.

Obisk pri armenskem papežu

Drči avtomobil po razriti cesti, odskakuje nad kamenjem; dež lije doolge dneve in noči kakor v svetopisemski legendi o vesoljnem potopu in skozi deževne curke se neprestano beli večno bela, čista in tajinstvena glava velikega gorovja.

— Ararat!

Tu bi se Slovenec, ki rad čita sv. pismo in roma po božjih poteh, spomnil tiste Noetove barke, ki je obtičala na vrhu gore Ararat, potem ko je bila izpolnjena kazen božja in je smel pravičnik stopiti na suho zemljo.

Nekje pod Araratom je mesto Etčmiasin, armenski Rim, kjer obsoja že od šestega stoletja po Kristusu Vatikan armenskega papeža. Redkokomur je znano, da vlada nad krščanskimi dušami razen rimskega še kak papež. Drugega papeža imajo Armenci, ki naseľjujejo daljne zakavkaške pokrajine, kjer so si nekoč delili oblast turški suľtan, ruski car in perzijski šah. Armenska cerkev je najstarejša izmed krščanskih cerkva. Evzebij iz Cezareje pravi, da so bili armenski škofje že v prvi polovici tretjega stoletja po Kristusu v pisnih stikih z aleksandrijskim škofom Dionizijem. Cerkev je organiziral na koncu

tretjega in začetku četrtega stoletja Gregorij Iluminator, ki o njem pripoveduje legenda, da je videl na mestu, kjer stoji danes papeški dvor, prihajati Sinu božjega. S to prikaznijo utemeljujejo Armenci svoje papeštvo in vidijo v njem duhovno in nacionalno moč. Papež se imenuje »katholikos«, zato se štejejo Armenci med katoliške kristjane, čeprav je njih cerkev urejena na drugih organizatoričnih načelih.

Armenskega papeža volj ves narod: ruski, turški, perzijski in v sami Armeniji bivajoči armenski verniki. Duhovnike izvolijo člani cerkvene občine, škofje volijo eparhije in škofije, »katholikos« pa zastopniki vseh armenskih vernikov iz Turčije, Evrope in Amerike.

Sedanji papež se imenuje Jurij V. Egon E. Kisch ga opisuje tako-le: Krepač starček je; kakih 80 let ima na hrbtu. Dolga brada še kaže rjave nit. Nosi okroglo čepico, ki mu tiči po strani. Ne govori nobenega evropskega jezika in je za toľmača njegov tajnik — nadškof, ki je dovršil študije na nemškem vseučilišču.

Papež Jurij V. pripoveduje o nezaljšanem trpljenju, ki je zadelo Armence med svetovno vojno in po vojni na

ozemlju Turčije. Turki so uprizarjali pokolje, kakor jih besežijo najhujši črni strani človeške zgodovine. Ker biva največja del Armencev izven Turčije in ker so turški Armenci zahtevali, da se jim priznao narodne in kulturne pravice, so jih turški proglašali za državne sovražnike in izdajalce. Tekom nekaj let so jih tako iztrebili, da danes ni več v Turčiji armenskih naselbin.

— Zbrale so se velike karavane naših ljudi, mož, žena in dece, da bi se izselili v Mezopotamijo. Stotisoči in stotisoči so šli na pot. Naleteli so na strahovite težkoče. Kakor muhe so cepali od gladi in bolezni. In kar jih je ostalo, te so Turki pomandrali ali zašili žive v vreče in jih pometali v morje.

Tako je pripovedoval nadškof in dodal: Pred vojno je štela armenska cerkev štiri milijone duš, sedaj šteje zgolj tri; en milijon ljudi so pomorili.

Taka je usoda neznanega armenskega naroda, ki je bil nosilec zgodovinskega nosilec krščanske kulture in kulture od razvalin svojih nekdanjih cerkva in od starodavne kulture, ki sega do apostolske čase. Položaj armenske cerkve pod bojševiki ni slab. Duhovščina se je umela prilagoditi razmeram in je do skrajnih meja ustregla bojševikom.

Nad vsemi razvalinami in davnimi napravami pa se blišče večni ledeniki Ararata, tajnostne gore, kjer se je ustavila barka pravičnika Noeta...

Armenci so se pojavili prvič v zapisani zgodovini l. 521. pred Kristusom, ko so vstali zoper perzijskega kralja Darija in prodrli vse do Niniv. V tem času so bili po vse verjetnosti avtonomni državljani Perzije in so se udeleževali njenih bojnih pohodov, zlasti zoper Asirijo. V kasnejših časih so imeli neodvisno državo; že v V. stoletju po Kr. so upeljali v Armeniji abecedo in prevedli na domači jezik sveto pismo.

Armenska država propadla; nekateri deli so prišli pod grški vpliv, drugi pod arabski vpliv. Potem so vdrla v Armenijo mongoško-turška plemena in so zasedla mesta in rodovitne kraje. Vse domače narodno-politične naprave so bile uničene. Armenske fevdalne plemiče so nadomestili turški spahi (veleposesniki). Domorodno prebivalstvo se je izenačilo: vsi so postali sužnji, uboga brezlična masa.

Turki niso mogli uničiti armenske narodne zavesti, dvigniti pa je niso hoteli. Tako sta živela oba naroda drug poleg drugega; nista se niti zblížala niti odda-

ljila do preloma. Razlika med njima je bila zelo močna: Na eni strani domorodno prebivalstvo, ki je bilo z vezmi očetovskih izročil in političnih tradicij priklenjeno na svojo grudo, na drugi surovi, necivilizirani zmagovalci; tu kristjani, tam muslimani; na armenski strani narod, ki si je prisvojil tekem časa grško omiko, na turški strani plemena, ki so živela povsem barbarsko življenje; tu narod z razvitimi oblikami družabnega življenja, tam plemena, ki so poznala zgolj gospodarja in sužnje.

Kljub dolgotrajnemu trpljenju in zatiranju je ostal armenski narod zvest svoji veri, jeziku, kulturi in narodnim šegam in navadam. Tekom časa se je pokazalo tudi v tem primeru, da prej ali slej boji omikan človek zmaga nad manj omikanim. Armenci so se začasno odpovedali politiki in so se lotili gospodarstva. Postali so najboljši trgovci, kar jih je zmogla turška država.

Ko je začel v Turčiji in Perziji pokati pršenepati državni centralizem, so tudi Armenci zadihali nekoliko prosteje in so se pripravljali za politično svobodo. Že za časa ruskega carja Petra Velikega je stopilo na dan armensko vprašanje, ki se je posilnjal z neugnano močjo vpletalo v odnose med Rusijo, Turčijo in Perzijo. Rusija si je polagoma osvojila dobršen del armenskega ozemlja, perzijska oblast nad Armenci je domača izgubila; ostala je turška in ves boj je v glavnem veljal nji. Armensko vprašanje je postalo vprašanje evropske politike, ki ga je reševal berlinski kongres. V evropskih velemedstih so živeli mnogi armenski izobraženci, ki so vplivali na javno mnenje in na politične kroge, da se reši to vprašanje in Armencem zasedla narodni obstoj in napredek. Turki so bili sicer na berlinskem kongresu obljubili, da bodo dali Armencem političnih svobod, ali besede niso držali. V mesecu avgustu l. 1894. se je izvršil ogromen pokolj mirnega armenskega prebivalstva. V njegova selišča so vdrla divji Kurdi, uničili 40.000 hiš, ropali 8000 trgovin in ubili okrog 30.000 Armencev. Bilo je dognano, da so Kurde nahujskali službeni turški krogi.

V zadnjih dveh desetletjih turškega režima se je položaj nekoliko popravil; Armenci so dozoreli za revolucijo. V ruskem delu Armenije je bil položaj ves čas znatno boljši, vendar pa je ruski carski režim tudi tu pritiskal in dušil armenske narodne sile. Armenci so bili sicer lojalni, niso pa prikrivali nezado-

voljstva z ukazi iz Petrograda, ki so jim vzeli najprej šolo, nato cerkveno imetje in slednjič politične svoboščine.

Ruska revolucija l. 1917. je sprožila vse brzdanе življe in Zakavkazje, ta pisani svet, ki mu težko najdeš primere, je postalo prizorišče krvavih in izredno dramatičnih dogodkov. Stoletje zadrževane sile so si dale duška in vsi težki problemi napol omikane in omikane, evropsko-mednarodne in azijsko narodne prosvetljene družbe so se razmotali in silili k rešitvi.

Zavladal je nepopisnen kaos: poizkus, da se ustvari enotna država z Gruzini, Armenci in Tatari, nekaka kavkaška Švica, je bil preveč fantastičen, da bi bil uspel. Sovjetska revolucija je razdelila kavkaške narode v posebne državne edinice, na videz samostojne, na znotraj pa odvisne od Moskve. Nastale so Gruzija, Armenija, Azerbejdžan, Gruzija

se je osamosvojila, a se ni mogla držati. Danes odločujejo na vsem zakavkaškem ozemlju eksponenti ruske socialistične unije. Za civilizacijo teh pokrajin in same Armenije je to nedvomno velikega pomena.

Kako so izginili Armenci v Turčiji, nam je povedal armenski papež. Turki so jih pobili...

Pred vojno so Slovenci redko zašli na Kavkaz. Med temi redkimi sta bila pesnik A. Aškerc in L. Stiasny, ki sta nam opisala Armence z zreljšča turista, ki ga zanima vse, kar mu je novo in tuje. Če se prav spominjamo, se je neke v teh daljnih pokrajinah naselila slovenska kolonija. Te ljudi so viharni dogodki, ki so vršeli v zadnjem desetletju na kavkaškem ozemlju, najbrže pometili, da je za njimi jedva ostala kaka sled.

Cvetna nedelja (Risba kiparja N. Pirnata)

Prof. A. M. Low

Občila in promet bodočnosti

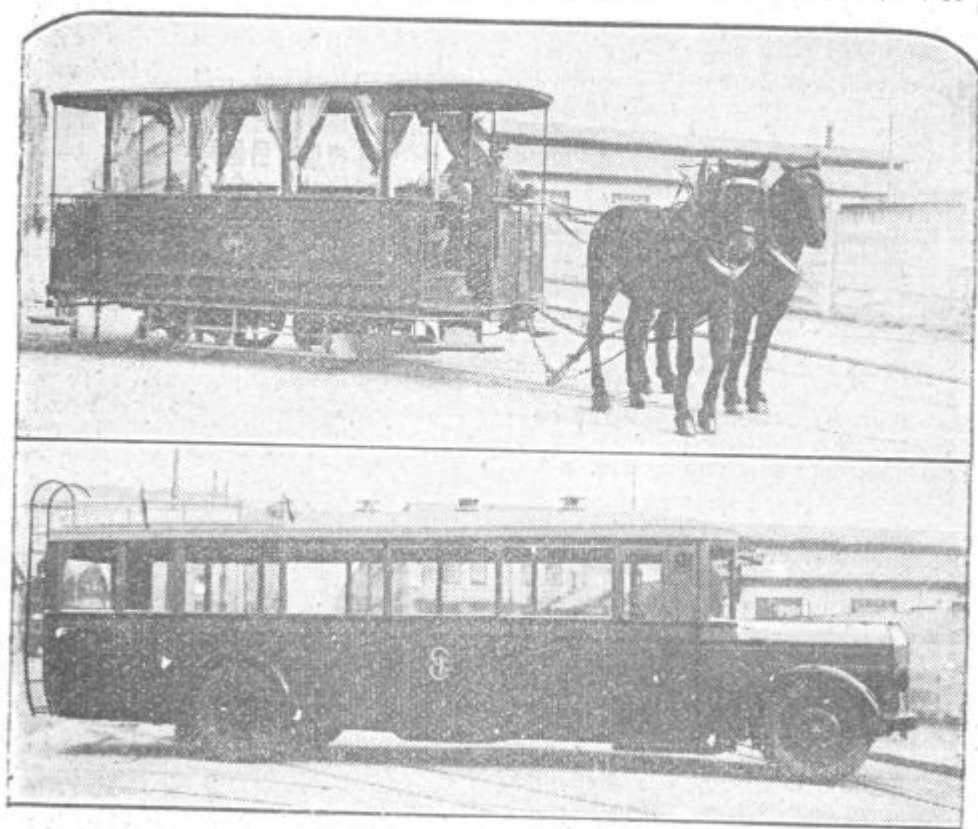
Nenavadno veliko zanimanje, ki so ga vzbudili načrti železniškega predora pod Rokavskim prelivom kaže, da je javnost začela pravilno pojmovati pomen prometa za bodočnost. Ako hočemo zares napredovati, tedaj moramo predvsem spoznati, da je vse v življenju podvrženo izpremembam.

Pred nekaj stoletji so se posmehovali vojvodi buckinghamskemu, ker je razmetal ogromno denarja, da bi našel »ka-

in gremo mimo njih po vsakdanjih poslih.

V zadnjih 50 letih se je človek naučil prištevati čudeže med bajke, ker je razum napravil iz njega nevenjetnega Tomaža. Največje odkritje moderne znanosti je pač spoznanje, da na svetu ni nobenih neizpodbitnih dejstev!

Zgodovina je pokazala, da ima osamljena dežela majhne možnosti, da se v

Prvotna cestna železnica in najmodernejši avtobus

men modrijanov«. Danes pa vemo, da ni nobene zapreke pri izdelovanju umetnega zlata. Prav tako so se nekaj smejali zdravnikom, ki so se trudili, da bi človeku podaljšali življenje. No, danes pa pozorno in verno prečitamo poročila o najnovejših uspehih prof. Voronova, ne da bi pri tem mislili na kakšne čaravnije in mnogokrat jih že spregledamo

mednarodnem tekmovanju povzpne na prvo mesto in da je najbogatejša dežela ona, ki živi s svojimi sosedi v prijateljskih odnošajih. Z drugimi besedami, treba je, da postanemo nekakšen »narod mednarodnih trgovcev«, čeprav s tem še ni rečeno, da se bo naš gospodarski in prometni problem s tem rešil kar sam po sebi.

Vsako leto terja od prometa novega napredka. Naši očetje so bili že, neizmerno veseli, če so se lahko udobno vozili z volovsko vprego. Vnuki pa se že pritožujemo, če nam v jedilnem vozu transkontinentalnega ekspresa servirajo preveč hladno juho, ali če se vlak na nekaj sto milj dolgi poti zakasni za nekoliko minut. Naši potomci bodo zahtevali še več: v prvi vrsti še večjo brzino. A nekoč, morda v daljnji bodočnosti šele, bo prišlo do tega, da nam bodo radio, televizija in govoreči film prihranili vobče vsako potovanje, ker bomo vsega, kar nam more nuditi svet in kar potrebujemo od njega, lahko deležni doma.

Med vsemi prometnimi sredstvi bodo v bodočih 50 letih brez dvoma najbolj napredovala letala. Skoro gotovo pa je, da se ljudje avijonov ne bodo posluževali za kratka potovanja. Izguba časa pri vzletanju in pristajanju se ne more nadomestiti s pretirano brzino leta samega. Danes tudi še ne poznamo zadosti popolnih navigacijskih instrumentov, da bi mogli varno letati tudi v megli ali pa pristajati n. pr. na trgih sredi vele mest. Čedalje višje cene zemljišč pa tudi ne dopuščajo, da bi bilo moči zgraditi dovolj obsežna letališča v bližini velikih naselij. Dokler se ne bodo v večji meri začela graditi poslopja z ravnimi strehami — tako dolgo se potovanje v letalih na kratke proge ne bo izplačalo.

Iz gornjih besed bo vsak lahko razbral, da hočem zagovarjati kanalski predor, ki se mi glede na promet z Evropo vidi najbolj primeren. Pomislite: vojnega ministrstva, da bi sovražnik po predoru lahko vdrl na Angleško, so neutemeljeni. Ali si je moči misliti kakšno učinkovitejšo obrambo, kakor če pustimo sovražnika v predor, ki ga nato z ljudmi vred poženemo v zrak? Nekateri strokovnjaki trdijo, da bi bila zgradba mostu preko doverske morske ožine bolj primerna. Toda pomislite je treba da bi bilo z mostom več sitnosti, da bi bili vzdrževalni stroški neprimerno večji in da bi poleg tega tak most oviral ladjeplovbo. Predor bi pomenil za nas velik gospodarski napredek, poleg tega pa bi mnogo pomagalo k medsebojnemu spoznavanju in prijateljstvu med narodi. Odkar se je potovanje na Škotsko skrčilo na nekaj ur, smo Angleži opustili večne prepire s svojimi severnimi sosedmi. Najbrže bi se kaj podobnega opazilo tudi v primeru, da se zgradi kanalski

predor. Kakor hitro bomo »inozemce« spoznali vsaj tako dobro, kakor poznamo svoje najbližje sosede, bomo smatrali vojno za bedastočo, ali še za kaj hujšega, kar ni vredno civiliziranega naroda. Šele v daljnji bodočnosti, kadar nam bo uspelo doseči zvezo s planeti, nas bo najbrže spet popadlo, da bomo morda nanovo začeli z vojnami.

Neka druga dobrina, ki bi jo nam prinesel predor, bi bila možnost neomejenega eksporta. Laglje kot kdaj poprej bi mogli tekmovali z drugimi državami. Naša dežela je bogata na premoğu iz katerega bi lahko izdelovali ogromne množine bencola. Treba bi bilo v predoru namestiti dolg cevovod, pa bi lahko na najcenejši način eksportirali to veljavno gorivo v Evropo.

Tudi avtomobilistom bi bil kanalski predor dobrodošel. Potnike, ki radi v avtomobilih potujejo po svetu, bi prepeljati čez Kanal po železnici v udobnih salonskih vozovih. Avtomobile pa bi obenem naložili na tovarne vagone, da bi onstran Kanala lahko takoj nadaljevali vožnjo. Najvažnejše je vprašanje komforta. Mnogi ljudje samo zaradi tega malo potujejo, ker se boje neprijetnosti, ki jim je na potovanju človek nenehoma izpostavljen. Kakor hitro pa se bo iz Londona v Pariz potovalo prav tako naglo in udobno, kakor se pelje po londonski podzemski železnici iz enega okraja do drugega, se bodo tudi mehkužnejši spravili na noge, da vidijo nekaj sveta. Doba, ko bodo vsi ljudje mnogo potovali, ni več tako daleč in gotovo bodo prišli časi, ko si bo človek za nedeljski oddih nabavil obratni vozni listek iz Londona v Kačkuto. Tedaj se bo nemara včasih tudi pripetilo, da se bo kakšna starejša dama, ki bo pozabila pravočasno izstopiti, nenadoma znašla v Newyorku mesto v Londonu. Pa nič zato, saj takrat človek od nikoder ne bo imel daleč domov.

Vsaakega, ki se mu zdi to fantastično, bi rad opomnil na predlog, ki ga je nekdo pred 100 leti stavil v angleškem parlamentu in o katerem so prav resno razpravljali. Neki poslanec je namreč predlagal, naj bi se vse železniške proge ogradile z visokimi lesenimi plotovi, da bi se delavci na polju ne plašili, kadar bi mimo njih z »divjo brzino« vozil vlak. Danes se že grade letala ki brže s 6 miljami na minuto in vendar še ni preteklo mnogo let, odkar so nekateri zdravniki trdili, da je človeku vobče ne-

mogoče doseči večjo brzino, kakor 60 milj. na uro, zakaj dejali so — in gotovo so bili o tem tudi uverjeni — da bi moralo pri večji brzini človeku počiti srce. Letala bodočnosti pa bodo brez dvoma napravila celo po 500, 600 ali pa celo 1000 milj na uro, da bo tud najdaljše potovanje tra alo kveč emu nekaj dni.

Kakor hitro se bo radio še nekoliko izpopolnil, bodo tudi njega pritegnili v promet, kjer bo brez dvoma igral zelo važno vlogo. S pomočjo brezžičnih valov se bo vsak človek med potjo lahko pogovarjal s svojci, ki so ostali doma. Človek bo izgubil tiste tipične poteze malomešanstva, ker bo neprestano v zvezi z vsemi kraji in z vsemi mogočimi ljudmi. Njegovo življenje se ne bo več sukalo samo v ozkem krogu njegovega družabnega razreda.

Tudi poslovno življenje bo deležno dobrin prometa bodočnosti. Ljudem ne bo več treba potovati po trgovskih ali upravnih poslih nekaj sto milj daleč z ladjo, letalom ali železnico. S pomočjo brezžičnega brzojava, ki bo takrat že dovršena kombinacija govorenja in gledanja na daljavo, se bo lahko trgovec pomenil s svojim tovaršem preko Oceana in po potrebi mu bo podpisal tudi ček, ki ga bo s pomočjo telefotografije po brezžičnih valovih poslal čez veliko lužo, kjer ga bo oni brez ugovora lahko vnovčil.

Mesto da bi izdajali denar za avto-takse, da se z njimi, kakor sedaj popeljemo po umazanih cestah v gledališče, bomo uživali predstave kar doma. Naši živalci bodo takrat seveda še bolj zrah-

ljani kakor so danes in zaradi tega se bodo gradile še hiše s stenami, nepropustnimi za zvoke, dočim bodo vse ceste že pokrite s steklenimi strehami in ponoči razsvetljene s svetilkami, ki izžarjajo ultravijolične žarke, da bo po ulicah svetlo kakor podnevi. Nazadnje se bo moralo seveda celo naše telo, kakor tudi posamezni organi, prilagoditi novim prilikam, kar bo moči doseči s prenašanjem različnih žlez in z raznovrsnim svetlobnimi terapijami, da nam bo moči vzdržati v tej tehnični dobi, ki li bo baš svetovni promet vtisnil karakteristični pečat.

Modernemu poslovnemu človeku gotovo ne bo prijalo, zapravljati dragoceni čas na dolgih potovanjih. Ne bo mu treba. Saj se bo poleg drugih občil zelo izpopolnil tudi avto, ki bo čisto drugačen, kakor je danes. Avtomobilov ne bodo več gnali bencinski motorji marveč električna energija, ki jo bodo s pomočjo električnih valov jemali iz posebnih kablov, položenih po vseh cestah in prikljopenih na ogromne električne centrale, ki bodo dobavljale potrebni tok.

Vsa ta godba bodočnosti, ki pa vsebuje mnogo realnih tonov, bo vzrastla šele — kakor rečeno — na izboljšanjem prometu in gotovo bo prišel čas, ko bodo naši potomci gledali na kanalski predor s prav takimi očmi, kakor gledamo mi na lesen pridvižni most čez Temzo, ki se nam vidi samo interesanten preostanek iz prilično barbarske dobe.

(Anglo American N. S., Copyright)

STEKEL PETELIN

Strokovnjaka Remlinger in Bailly sta priobčila dvoje opazovanj petelinje stekline. Podatke jima je poslal Haim Na'im, vodja zavoda proti steklosti v Carigradu. Iz njegovih poskusov sledi, da je petelinova steklina, sicer jako jako redka, vendar v znanstvenem oziru zanimiva. Petelin utegne zboleti, ako ga na priliko na grebenu okoleje stekel pes, in sicer v besni obliki ali v paralični. V prvem primeru lahko okuženec napade svoje vrstnike, druge živali in celo človeka in prenese bolezen.

PRVI RADIJSKI SVETILNIK

bo pričel delovati na angleški obali v Orfordnessu letošnjo spomlad. Ta »radio light house« z vrtilnim ognjem, rabeč valovno dolžino 1049 m. bo segal 20 milj daleč, to je 324 km, po takem noter v Amsterdam in Cherbourg.

MAJHEN VZROK, VELIK UČINEK

Zima l. 1829. je bila, če verjamemo kroniki, jako ostra, celo tragična. Od številnih dogodbic iz tega poglavja naj vam dam naslednjo, ki omenja postanek koprastnega orodja — »dostavnika« ali mnogosedežnega voza. »V tistem času je nanteski obrtnik, g. Baudry, osnoval družbo za prevažanje in krestil svoje vozove z imenom nekega špecerista v Nantesu, nazvanega Omnès, ki je bil naslikal na vrata svoje trgovine tole besedno igro: *Omnès Omnibus*. Omnibus je bil na svetu. Ko je ustanovil v Bordeauxu drugo podjetje z omnibusi, je raztegnil svoj obrt celo v Pariz, kjer je imel velikanski uspeh. Pritisnila pa je zima 1829, ki je ne samo onemogočila sleherno prevažanje, marveč tudi neznanško podražila krmo. In iz strahu pred grozečim gospodarskim polomom je g. Baudry od žalosti umrl.«

Pierre Magard.

Za slonovo sledjo

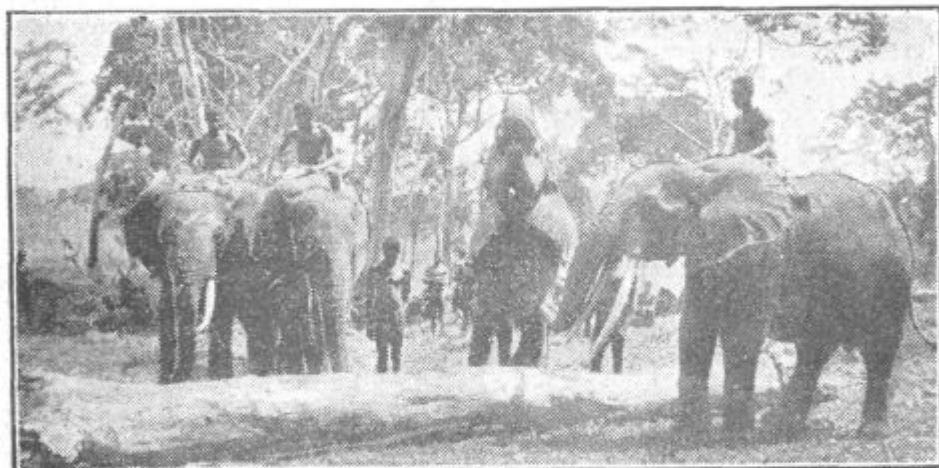
Dva dni nato¹⁾ mi je Makoto sporočil, da je vse pripravljeno in da se lahko odpravimo na zasledovanje slonov, katerih sledove smo bili nekaj dni prej odkrili.

Drugo jutro sem torej ukazal podreti taborišče in sem odrinil v spremstvu šest črncev in Makota. Kakih deset kilometrov smo hodili ob obali, potem pa, ko smo spet odkrili sledove trope slonov, smo se obrnili na vzhod.

Tropa se je bila med tem razdelila; sodeč po sledovih je bilo pred nami le še pet živali, med njimi posebno velik samec. Debelokožci so jo ubirali

bilo moje upanje, da bom imel vsaj v spanju mir pred njimi, jalovo.

Tako sem na vse rano, ko se je je dva danilo, vstal, zbudil svoje ljudi in po zajtrku smo si znova začeli utirati pot skozi goščavo. Ponekod je bila goščava tako zelo neprehodna, da smo si morali z nožem krčiti pot; to je bilo tam, kjer so si bili sloni izbrali pot čez večje močvirje, kjer jim seveda nismo mogli slediti. Ta del poti je bil na moč neprilichen, zlasti ker je kar mrgolelo strupenih kač vseh vrst; ponekod so nam pot zastavili velikanski pitoni, dolgi devet do deset metrov.

Afriški sloni, ki jih rabijo črnici za iztrebljenje pragozda

vzdolž vrste mlakuž, ki so jih obdajale lepe in visoke, vitko rasle palme.

Morje ostrolistnatih rastlin nas je na potovanju oviralo, tako da smo prvi dan premerili jedva petnajst kilometrov; ob solnčnem zatonu smo se zato ustavili, zakaj v temi je bilo nemogoče najti sledove.

Izbrali smo si torej za prenočišče majhno vzpetino. Upali smo, da nas bodo tam moskiti, katerih brenčanje nam je z močvirja zlovešče polnilo ušesa, manj nadlegovali. Že podnevi mi niso prizanašali, a na nesrečo je

Zvečer je enega mojih ljudi, ki je sekal lijane, da nam napravi pot, pičila črnožolta kača, ena izmed najbolj strupenih, kar jih pozna Afrika. Vbrizgal sem mu protistrup in ga rešil gotove smrti; vzlic temu je bil štiri in dvajset ur zelo bolan in nam je le komaj sledil.

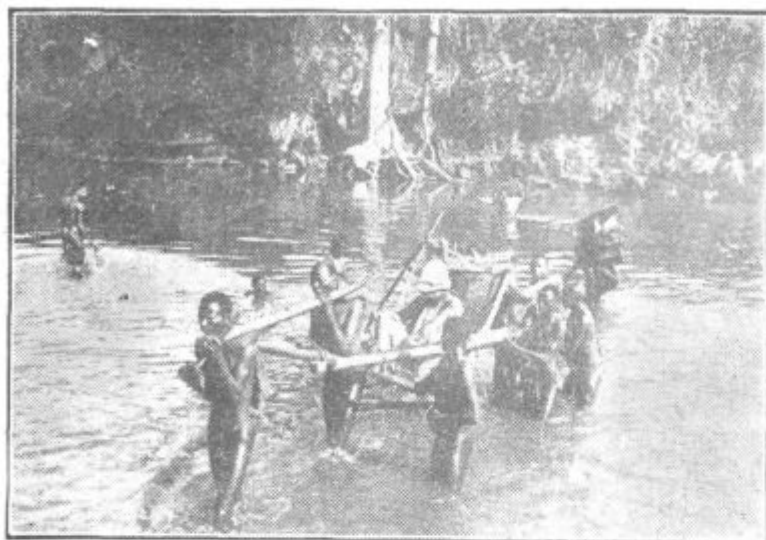
Sloni so bili med tem krenili z nezdravih močvirnih tal v pragozd, kjer je bilo zalezovanje dosti manj naporno. Plast humusa (prsti) je bila v gozdu tako debela, da smo hodili po njej kakor po bombažu. Tod smo bili vsaj v senci, varni pred solnčno pripeko; toda občutno se je jelo javljati nedostajanje zraka in zlasti prvi dan te hoje je bil zame nemalo naporen. Vzlic vsemu sem vztrajal in moja vztrajnost

¹⁾ Glej članka Pierre Magard »V afriškem pragozdu« in »Neprilike afriškega raziskovalca«, priročena v 11. in 12. številki »Življenja in sveta« (5. knjiga).

Je bila tudi kmału poplačana; ujel sem dve vrlo zanimivi živalici.

Prvo sem odkril nekako v višini dveh metrov od tal v gnezdecu, nič večjem,

sta skoro bolj podobni človeškim rokam kakor živalskim okončinam. Njen smrček pa je bil precej podolgovat in je spominjal na lisičjega, samjo da je

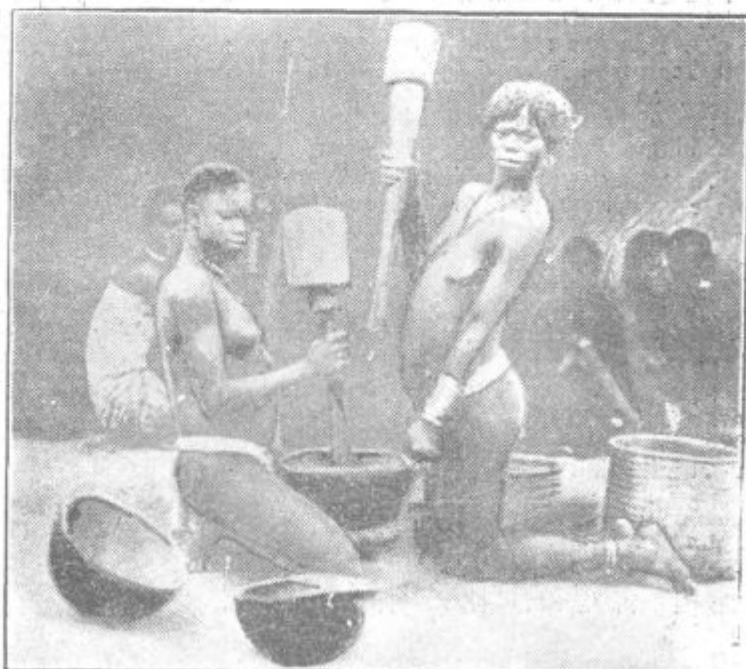

*Prehod čez reko
v nosilnici*

kakor si ga pri nas gradi kraljiček. Izdale so mi jo njene velike leskečočee se oči.

bil seveda mnogo manjši. Njena činčilasta koža in košati rep sta jo delali zelo ljubko. Vendar je lepota in ljub-

*Zene plemena
Pauinov tolčejo
lečo*

Kaka živalica je bila to? Sodim, da je spadala v vrsto opic, ki jim je nalikovala po svojih prednjih nogah; bili

kost msta prav nič ovirali, da me ne bi prav krepko ugriznila; njeni štirje podočnjaki, dolgi kake štiri milimetre,

so mi izvabili štiri precejšnje kaplje krvi. Najnenavadnejše na živalici pa so bile njene oči, ki so uprav neverjetno fosforescirale celo o belem dnevu. Ta čudna živalica, ki je v Evropi skoro ne poznamo — naše podnebje ji ne prija —, v ostalem ni tako redka, kakor bi si kdo utegnil misliti; le težko jo je dobiti, ker se čez dan skriva in pride na plan šele ponoči, vrhu tega pa živi v vrhovih dreves. Prištevava se v družino polopic, ki jih živi na raznih krajih zemlje le šest vrst. Ona, ki sem jo ujel, se imenuje moholski galago. Ponekod gnezdi v drevnih duplinah.

Na žalost mi je živalica poginila in je nisem mogel vzeti s seboj v domovino. Lani, ko sem prepotoval Barintske gore, se mi je posrečilo ujeti štiri njene sorodnike, tako imenovane senegalske galage, ki so nekoliko večje od moholskih in tehtajo kakih dve sto gramov. Enega izmed njih sem prinesel s seboj v Francijo in ga dal v Jardin des Plantes; vzlic skrbni negi pa je že čez nekaj dni poginil.

Druga žival, ki sem jo bil ujel ta dan, je spominjala na prašička, zajca in podgano. Domačini jo imenujejo cibici. Sodim, da spada v družino glodalcev; поблиže proučiti je nisem utegnil, ker so mi jo črnči skrivaj vzeli in spekli na ražnju. Odškodoval sem se s tem, da sem si privoščil kos pečenke, ki je bila izborna.

Tisto jutro smo opazili svežeje sledove naše trope in čisto sveže slonovsko govno. Na drugi plati je veliko število polomljenih in od velikih čekanov razmesarjenih palm svedočilo, da tropa slonov ni več daleč; kakor so kazali odtisi nog, jih je bila še zmerom petorica.

Pripravili smo si torej vsak svoje orožje. Jaz in Makoto sva imela puško, ostala šestorica pa je bila oborožena z dolgimi, v ognju ožganimi kopji.

Poslej smo morali paziti, da se neslišno plazimo naprej. Makoto nas je vodil; s svojimi dolgimi rokami nam je krčil pot skozi bodikavo rastlinje. Tu pa tam smo naleteli na visoke palme.

Kmalu smo prišli do zelenega nizkega grmičevja in sklenili smo se nekoliko odpočiti. Toda iz počitka ni bilo nič; vsepovsod je mrgolelo mravelj in drugega strupenega mrčesa.

Tedajci nam je udarilo na uho zamolklo bobnenje; sloni so bili v bližini.

Pozval sem enega izmed svojih ljudi, naj spleza na visoko drevo, da poskusi doznati, kje so sloni.

Ko je bil spet na tleh, ga je Makoto vprašal in mi je potem prevel, da je opazil pet slonov kakih šest sto metrov daleč. Po njegovem pripovedovanju so bile kaj mogočne živali in črnči so se že naprej veselili pojedine, ki se jim je obetala.

Da jih še bolj vzpodbodem, sem jim obljubil, da jim prepustim vse meso; če bi se mi posrečilo pogoditi enega ali več debelokožcev z lepimi čekani, pa bi dobili še posebno nagrado in tobaka.

Ko jim je Makoto prevel moje besede, se črnči od veselja niso več mogli premagati. Jeli so poskakovati in kričati in so se umirili šele, ko sem jim dopovedal, da bi njihovo vpitje lahko slone splašilo.

Od tistega trenutka je naša hoja nalikovala plazenju rdečkožcev, kadar so na vojni stezi.

Treba namreč vedeti: slon ima silno razvit sluh. Takisto je neverjetno občutljiv njegov vonj in že na velike razdalje zavoha sovražnika: včasih pobegne pred njim, še večkrat pa ga napade. In ker je napad največje živali, kar jih hodi po zemlji, za lovca na zveri silno opasen, mu je potrebna največja opreznost, če noče pasti kot žrtev ogromnih debelokožčevih čekanov in njegovih pošastnih nog.

Tisti mah smo začeli strašno lomastenje. Odreveneli smo obstali. Vprašuje sem pogledal Makoto, ki mi je šepnil na uho, da je slon izruval drevo. Vprašal sem se nejeverno, odkod velikana toliko moči. Zvedel sem pozneje.

Hrum, ki so ga delali sloni, je bil sedaj tako glasen in jasen, da sem sam stopil na čelo svoje čete in pripravil karabinko, od katere je bilo nemara odvisno življenje nas vseh. Kri mi je burno zaplala v žilah. Imel sem občutek, da se lotevam napada na stvarjenje, ki je mogočnejše od vsake živali. To, kar mi je razganjalo kri, je bila prej vročična nestrpnost vojnika kakor veselo pričakovanje Nimroda.

Koliko korakov nas je ločilo od orjakov, ki so jim bile namenjene naše krogle? Ne vem. Brez dvojbe malo, zakaj natančno sem že razločil nogoč-

no sopenje trobcev, ki so brizgali v zrak umazano močvirno vodo.

Nič več nismo smeli hoditi pokoncu; počenili smo torej in se s pridržano sapo počasi plazili naprej. Prispeli smo bili na jaso in zakrivale so nas le redke trstike s trjoglatimi listi. Bil sem še zmerom na čelu in sem se neslišno plazil naprej, ko me je zdajci neka roka zgrabila za nogo in me potegnila nazaj. Obrnil sem se: Makoto mi je z znamenji dopovedoval, naj se okrenem na levo.

Vzpel sem se in pogledal v naznačeno smer. Streslo me je: videl sem velikega slona jedva petdeset korakov od nas, ki je butal v drevo, visoko več ko šestdeset čevijev, skušaje ga podreti. Prilika je bila nad vse ugodna; pokleknil sem in nameril puško na žival med lopatico in hrbtnico. To je bila v poziciji, v kateri sem bil, edina dosegljiva ranljiva točka.

Nisem dolgo pomišljal. Prislonil sem k licu in sprožil. Ni še gozd vrnil vseh odmevov strela iz karabinke, ko so se razlegli zategli glasovi, ki so trgali zrak, tla pa je pretresel zamolkel topot. Zgrešil sem zavpil. Ne, je odvrnil Makoto, slon zelo ranjen, mi rjega kmalu najti. In zvesti vodnik mi je pokazal sledove, po katerih moramo iti. Toda kmalu so se pomešali s sledovi desetorice drugih slonov.

Pospešili smo korak, zakaj sledovi trope so se jasno odražali iz tal, da sem jih razločil celo jaz, ki takrat za take stvari še nisem imel izurjenih oči. Sloni so bili na begu vse pomandrli, kar jim je prišlo na pot. Lijane so bile zmlete, rastlinje zmandrano kakor po valjarju, mogočne veje so ležale odlomljene na tleh, kjer so jih debelokožčeve noge zdrobile na kosce. Vmes pa, od časa do časa, velike mlake krvi, ki so mi svedočile, da je imel vodnik prav.

Prispeli smo bili v gosto zaraslo šumo, kjer so solnčni žarki komaj našli pot skozi listje, ko se je iznenada nekaj korakov od nas pojavil mogočen slon in se obrnil proti nam. Moje črnice je prevzel paničen strah. Še preden sem se zavel, ni bilo nikogar več okoli mene, ostal sem sam z Makotom.

Ne vedoč prav, kaj na storim, sem presodil, da je najbolje, če preidem v napad. Stopil sem torej za drevo in prislonil nanj puško ter pomeril slona v glavo, ki je besno otepal s trobcom,

hoteč si utreti pot med nadležnimi vejami.

Čutil sem, da se Makotove oči upirajo vame: od mojega ravnanja tisto minuto je utegnila zaviseti vsa bodočnost moje ekspedicije. Zato sem z vsem naporom volje obvaroval hladno kri in mirno gledal na muho, ki je počivala na korenu trobca. Tako sem čakal, da mi je žival prišla na deset korakov, potem pa sem pritisnil na petelina in poslal v slona tridesetgramski oklopni naboj.

Pod silo udarca se je slon ustavil in v duhu sem ga že videl ležečega na tleh. Pa ne! Razumna žival je vedela, da je zadeta na smrt; toda čuteč, da je že preslaba, da bi se zagnala name, se je naslonila na deblo debelega drevesa. Za trenutek me je prešinila misel, da bi jo takrat fotografiral; ali premalo sem bil še tedaj poučen o teh živalih, da bi se bil upal. Pomeril sem torej še enkrat in poslal še eno kroglo v velikana, ki se je takoj zgrudil na tla, pri čemer se je eden njegovih čekanov zapičil v zemljo in se prelomil.

Planil sem na ubiti plen: na tleh ležeči slon mi je segal do ramen! Splezal sem mu na hrbet in nehote me je pretreslo, ko sem začutil, koliki nevarnosti sem bil srečno ubežal. Najprej sem moral poslušati vzhičene čestitke svojih črncev, ki so se bili med tem vsi vrnili in se pojavili na pozorišču. Od tistega trenutka sem bil v Makotovih očeh največji lovec, kar jih premore svet.

Toda lov še ni bil končan. Vodnik mi je bil namreč povedal, da so moji ljudje odkrili sledove prvega slona, ki sem ga bil obstrelil. Ostavil sem pri mrtvaku dva črnca, z ostalimi pa sem odšel za vodnikom.

Odtisi slonovih nog so bili nenavadno veliki. Žival je morala biti izredno mogočep eksemplar, zato sem kljub pozni uri sklenil nadaljevati zasledovanje. Hodili smo v pravcatem labirintu lijani, ki so se nam zapletale med noge in otežkočale napredovanje. Med tem se je bilo znočilo, da smo jedva še mogli slediti odtisom. In tedaj smo se iznenada, da sami nismo vedeli, kdaj, znašli na obali majhne reke.

Z vseh strani se je oglašalo rjovenje zveri, ki jih je naša navzočnost motila pri lovu. Veliki netopirji, nič manjši od mlade kure, so nam frfotali mimo obrazov. Pokraj mene je

zasigal velik piton in se vijoč se spustil po bregu nizdol.

Makoto je stopil k meni. Povedal mi je, da bo treba prenočiti, ker ljudje ne marajo hoditi v temi, boječ se, da jih ne bi napadle zveri.

Čeprav nerad, sem moral privoliti in kaj kmalu je naše malo taborišče osvetil velik ogenj, ki smo ob njem použili večerjo: nekaj mesa, posušenih rib in koreninic.

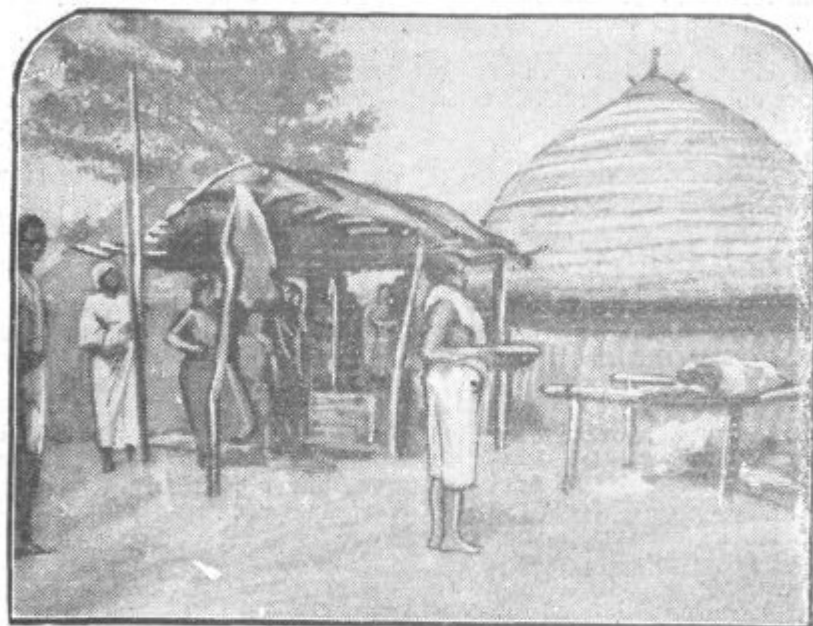
Noč je mirno minila, drugo jutro pa smo se zarana odpravili na zasledovanje ranjenega slona.

Nekaj kilometrov je bil slon hodil ob bregu, potem pa je šel v vodo. Kakor

vsak blizu petdeset kil. V smrtne boju je bil orjak pomandral vse na okoli, dokler se ni mrtev zrušil na tla.

Ta slon je bil moj najlepši plen; pozneje sem sicer ustrelil še več slonov, a nobeden ga ni dosegel ne po velikosti ne po dragocenosti čekanov.

Čeprav v pragozdu ne poznamo telefona, se je vendar okrog nas nabralo več stotin polnagih divjakov, še preden sta minili dve uri. Po večini so bili oboroženi z dolgimi sulicami, ki so jih divje vihteli, drugi pa so imeli velikanške loke, na hrbtu pa so jim viseli dolgi tulji iz živalskih kož, natrpani z otrovanimi puščicami.

Afriški črnci si pripravljajo košilo

daleč nam je seglo oko, nikjer sledov, kj bi vodili iz struge. Kam se je bila žival obrnila?

Kaj smo hoteli? Šli smo ob reki naprej, a nismo še storili pet sto korakov, ko smo zagledali na tleh mlado izruvano drevesce in okrog njega široke rjave mlake: strjena kri. Ob tem pogledu so moji črnci zagnali velik krik, ki mi ga je Makoto prevel: On ne biti daleč, slon mrtev.

In res, jedva sto korakov dalje se nam je odprl toli zaželjeni pogled: na tleh je ležal ogromen debelokožec, čigar trup je meril najmanj štiri metre. Njegovi velikanški čekani so tehtali

Vsi so jeli plesati in skakati okrog ubitega velikana in iz vseh oči je žarelo veselje. Da jih še bolj osrečim, sem jim povedal, da sem bil nedaleč odtod ustrelil še enega slona in da jim je njegovo meso na razpolago.

A za čudo jih moje besede niso razveselile. Samo eden izmed njih, ki je bil oborožen do zob, je pokazal nekoliko zanimanja in je začel dolg pogovor z Makotom. Le-ta mi je potem prevel njegove besede: Tu zbrani vojniki nimajo pravice iti po meso onega slona, zakaj tam je prav toliko vojnikov, samo drugega plemena.

Nu, morali so se pač zadovoljiti z enim slonom. In ogromna gmota mesa se je jela kaj naglo krčiti in kmalu ne bo od nje ostalo skoro nič, vse bo izginilo pod ostrimi zobmi štirih stotin lakotnikov, zbrušeni pri ljudožrskih pojedinah. Gostija je trajala polnih pet dni.

Dal sem zdrobiti oba velika čekana; za prenos slonovine pa sem si moral najeti novih nosačev, ki sem jih zelo lahko dobil, samo obljubiti sem jim moral, da jih počakam vse dotlej, dokler ne bo pospravljeno vse meso.

Že prvo noč sem dobil v posete več manjših zveri. Tudi rjovenje mi je zelo blizu prihajalo na uho, toda leopardi, ki sem stregel po njih, so se pojavili šele drugi dan.

Bila je prekrasna dvojica, ki mi je prišla pred puško, in ko sem zagledal ti zlekneni lepi telesi, ki sta se oprežno se plazeč približevali, me je obšlo neugnano veselje.

Videlo se mi je, kakor da bi oklevala; brez dvoma ju je motil trušč divjakov, ki so bili zbrani okrog ubitega slona. Boječ se, da mi ne pobegneta, sem pomeril na enega od njiju

in sprožil. Zadeta žival je planila kvišku, kakor bi jo bil stresel električni tok. Drugi leopard mi ni dal več prilike, da bi ga vzel na muho; v enem skoku mi je izginil izpred oči v goščavo.

Divjakj so bili slišali moj strel; nekaj minut kasneje se je pojavil Makoto s petnajstoročarcev, ki so kar odreveneli, ko so me zagledali sedečega na ubiti zver. Začeli so nekaj govoriti z mojim vodnikom, ki pa jih je naglo pomiril, češ, da to ni prva zver, ki sem jo ustrelil.

Zdaj je bilo treba le še poskrbeti za to, da meso obeh kolosov pospravimo, bodisi da ga pojemo ali posušimo; sporočil sem torej svojim ljudem, naj vse pripravijo za jutrišnji odhod.

Drugo jutro sem stopil na čelo svoje četice in odpravil smo se proti taborišču v nadi, da je tam vse v redu.

Drugi dan proti večeru sem prispel v taborišče, kjer je bilo vse v redu. Moji ljudje so bili izborno razporejeni in tako sem se smel nadejati, da bom pot nadaljeval pod ugodnimi okolnostmi.

J. Luka Caragiale

Velikonočna sveča

2

Pred uro, ko se prižiga luč, v trenutku, ko se neha sabat, je bila krčma zaklenjena. Že trikrat so gostje potrkali na duri, da bi se jim odprlo. Vsakokrat je Leiba strepetal kot od groze in mrmral: »Ne gani se; ne maram, da bi vstopil kak g o j k nam!« Potem je šel v pridvor in pričel brusiti drevnico ob kameniti stopnici. Groznica se mu veča, vendar neče iti v posteljo. Žena ga v skrbeh izprašuje. Osorno jo zavrne, jo pošlje v sobo in veli, naj ugasi vse luči. Ona se brani, ker pa jo Zibal nahruli,

odide v svojo čumnato, upihne svetiljko ter zaspil poleg svojega deteta.

Sedaj je trda tema. Na večnem pragu Zibal prisluškuje. Zdi se mu, da zaznava nejasen šum iz daljine: konjski pekeč, ali razdražen, pritajen pomenek. V nočni samoti, ko je oko razoroženo, se sluh čudovito poostri.

Zibal se ne vara. Na stezi med gostilno in cesto se zdaj prav dobro razločijo konjske stopinje. Zibal v naglici premotri zapah pri glavnih vratih: težak prečničnik, zasajen na obeh koncih v

dve zaseki v zidu, jih čvrsto drži. Ker mu je korak na pesku nevshečno zaškripal, se Leiba sezuje in pristop, tiho v nogavcah, vlekoč na uho. In ko gredo jezdec korakoma mimo, razbere nekaj besed iz šepetajočega pomenka.

»Zgodaj je legel.«

»A če je odpotoval...«

»Pride pa drugič na red, ampak rad bi bil...«

Ostalega ni mogel razumeti.

O kom se je govorilo? Kdo je tisti, ki pride na red? Kaj sta kanila ta dva moža? Česa iskala na tej poti, koder ne hodi nihče razen onih, ki imajo posla v gostilnici? Je li Jurij pršel?

Leiba čuti, kako mu pojemajo moči. Topoglavo stopi v sobano, podrgne vžigalico in prižge svetiljico na benzin. Svetloba je slabotna in stenj tako nizek, da je plamenček skrit v bakreni toki, vendar ta lučka še zadošča da vrže tu pa tam boren, komaj zaznaven odsev in da moreš videti znane kote v dvorani.

Ura tiktaka ob zidu. Ta enolični ropot ga draži, z roko seže k nihalu ter ustavi nepokoj.

Usta so mu suha, žeja ga. V čeburu ob točilnici oplakne čašo in jo hoče napolniti z dobrim žganjem. Ali vrat pri steklenici se zadene ob rob kozarca in povzroči cvenk, ki mu vzbuja grozo. Ob drugem poskusu se mu ne posreči nič bolje, čeprav želi premagati svojo slabost. Zato se odreče kupici, jo spusti na dno vode in srebne nekaj požirkov kar iz zelenke, potlej jo postavi na prejšnje mesto. Ko se dotakne police, steklenica na novo zažvenketa. Zibal se spet preplaši. Nekaj časa ostane pri miru, kot ostolbenel, zatem vzame leščerbo, jo dene z največjo pazko in pozornostjo na robnik okna, ki gleda na hodnik. Na durih, po tlaku in zidu se s težavo razloči nekoliko svetlih pramenov.

Zibal je ponovno sedel in pazljivo vleče na uho. Tamkaj na griču vabijo cerkveni zvonovi na vstajenje ter označajo, da je polnoč minila. Še malo ur, pa bo dan. Da bi le tudi druga polovica noči tako potekla kakor prva!

Pesek zaškriplje. Leiba kar zatrepetta. Pa saj se ni ganil z nogo. Drug, jačji škrgot zasliši. Ni dvoma gotovo je nekdo zunaj, tik njega. Zibal vstane, si z dlanmi priška na prsi in se skuša iznebiti zanke, ki ga hoče zadaviti v grlu. Precej moških je zunaj z Jur-

jem... Zatrдно je to on, ura vstajenja je odbila.

Tin pogovor se sliši.

»Pač, rečem ti, da spi. Videl sem, ko je huč ugasnil.«

»Tem bolje, bomo pa vse gnezdo pobrali. Jaz vem, kako se dajo vrata odpreti. Napravili bomo разо, preno Bruno drži tukajle.«

Možak tam zunaj otipava les in meri razdaljo. Njegova roka pozna dver, enako tud sveder, ki vrta stare prastove deske. Zibal se mora opreti, z desnico se nasloni na duri, z levico si zakrije oči.

Teda pa mu po nerazložljivi muhavosti njegovih dušnih sposobnosti zavzveni v ušesih jako jasen in glasev notranji klic: »Leiba poštni voz gre!« Tako je kakor Surin glas, ki mu za trenutek vrača nado. Se mu zopet sanja? Saj ne, konec vrtala prodirajočega v vrata, ga je pravkar zbolel v desnico. Leiba jo jadrno odtegne. Kakšna brezumnost, misliti še na rešitev! V njegovih razgretih možganih, v prerazburjeni domišljiji zavzema sveder nepojmljive razsežnosti, obrtalo raste v brezmejnost in preotlna postaja tolikšna, tolikšna, da bi se skozi njeno prevrtno mogla pomoliti cela pošast.

Delo se od zunaj nadajuje po načrtu in brez prestanka. V četrtič je Leiba videl, kako so jeklene konice prodrele na njegovo stran in se nazaj potegnile.

»Da! mi p'lo« veli Jurij.

Jeziček žage se pokaže v skožnji in jame z naglim in pravičnim gibanem glodati les. Naklep je izlahka uganiti: štiri luknje na širih oglih četverokota, med njimi vleče pila premico, v sredi pa tiči zapičen vrtalnik. Kadar bo kos odločen od ostalih vrat, ga z enim sunkom izdero in po tej odprtini se vtihotapi močna pest pograbi osečnik, ga izpolni in... goji se vrtno v Leibovo hišo.

V nekoliko minutah postane ta sveder mučilo za Zibala in vse svojce.

Dva krvnika ga bosta držala križano žrtev na tleh in Jurij mu bo strel z nogami na život in zasadil sveder možaku v grudí, polahko, kakor v podnico in vedno globlje, do srca, n v noga zadnjem blaznem utripu ga pribije na mestu...!

Mrtvaški znoj obliva Zibala po vsem telesu noge se mu šibe in polagoma poklekne nalik živali, ki se krivi, da bi dobila smrtni udarec.

»Na mestu ga bodo prikovali,« si misli ves iz sebe; »da, na mestu ga bodo prikovali!«

Tako ždi nekaj časa, strmé v lučko na oknu in kakor pogleden v drugi svet, nato pa mahoma ponovi z usmevom: »Da, prikovali ga bomo na mestu.«

Tedaj prešine čudna pojava vse njegovo bitje; treslica prestane; poparjenost izgine; obličje, prepadlo od tolikšne krize, se neobičajno razvedri. Dvigne se s tal s svestjo čilega, čvrstega moža, ki mogočno stopa proti lahko dosegljivemu smotru.

Zareza od pile med gorenjima točkama četverokota je domala končana. Leiba se radozna približa in lovi orodje z očesom. Njegov nasmešek se krepkeje začrtava. Z glavo kima, kot bi hotel reči: »Nič se še ne mudi.« Pila žre poslednja lika in vlakna, ki spajajo obe prevrtini, ter načne spodnji del. »Še tri ima,« si misli Leiba in stopi oprezno nalik najlokavejšemu lovcu v trgovino, pobrška pod pudelnom izvleče neko stvar in gre takisto ven, skriva je z eno roko predmet, kakor bi se bal, da imajo stene oči. Nato se po prstih napoti proti vratom.

Nekaj izrednega se godi. Posel od zunaj je prekinjen, ničesar več ni slišati. So mar odšli? »Da, odšli so,« si misli mož znotraj. Ob tej misli se vgrizne v ustnice, kakor da ga je obšel neverjeten obup. Ali to je zgolj prevara: opravilo se zopet pričinja in Leiba ga sledi z utripajočim srcem in s perečo radovednostjo. Sedaj se našemu možancu neznanško žuri, da bi bilo že končano.

»Hitreje!« misli nestrpno, »hitreje, nagleje!« Zvonovi, ki so bili utihnili, so zopet zavpili. Delavci jače poprimejo: še betvico napora, pa bodo vse štiri točke združene. Naposled je opravljeno...!

Sveder na lahno izvleče hrastov četverokotnik. Velikanska korenjaška roka se potisne v odprtino. Ali preden je dosegla tram, ki ga išče, se razlegne dvojno tuljenje medtem ko Zibal močno in ročno privezuje pest za prečni tram, pričvrščen v duri od kleti.

Past je bila premeteno zamišljena. Dolga vrvi, omočana na enem koncu za trš, je segala do četverokota v vratih, tvoreč pred njim zanko, ki jo je Leiba

z levico držal otvorjeno, dočim je z desnico tiščal konec vrvi. V pripravnem trenutku vrže Zibal zanko, zgrabi oberoč prosti konec in povleče vso roko noter.

Ko bi trenil, je bil posel izvršen. Sprenilo ga je dvojno rjovenje, eno od obupa, drugo od zmagoslavja. Roka je zvezela na mestu.

Slišati je stopinje, ki se žurijo vstran. Jurjevi tovariši prepuščajo Zibalu pien, ujet tako spretno, zid odmah vnovič v prodajalno in neustrašno privleče dušo v svetilnici. Pridušeni zubelj radostno vzplapola in vrne življenje meglenim obrisom bližnjih predmetov. Zibal vstopi s svetiljko v hodnik. Razbojnik bolesto vzdihuje in po napetosti roke se vidi, da je opustila brezplodni napor. Dlan je nabrekla, prsti zakrivljeni, kakor da hočejo zagrabit. Zid približa ješčerbo. Mrzlična zona ga spreleti. Leščerbo primakne še bliže in se drgeta, e dotakne roparjeve roke s perečim stekliom. Grozno krčenje nastane, za njim pa votlo stokanje. Ob tem pogledu se Zibal zakrohoče, da krohoh odmeva od oboka v hodšču. Nato se vrne v prodajalno.

Dan se je zaznaval.

V tem trenutku se je Sura zdramila: strašno vitje in vpitje jo je zmotilo v spanju. Leibe ni opazila v stanici. Vse stvari prejšnjega večera so ji prišle na um. Nekaj izrednega se je godilo.

Skočila je iz postelje in prižgala luč. Leibova postelja ni bila nifi odgrnjena, še legel ni.

Ozrla se je skozi okno. Po nasprotnem griču so gomazale žive lučke, ki so skakale, se skrivale in se znova pojavljale druga za drugo. Ljudje so šli od vstajenske maše. Napol je odprla okno.

Vsa trda od groze je pohitela iz zgornjice.

Na pragu jo je presunil strahoten prizor. S kornolci na koljenih in z brado v dlaneh je Zibal sedel na lesenem stolu. Nalik učeniaku, ki bi v mešanici nekih prvin skušal zasačiti katero podrobnih skrivnosti narode, katere se mu že dolgo izmikajo in ga mikajo, je Zibal hoščal v neko tvežečo, črno, brezlično reč, pod katero je v prikladni višini gorela sveča, postavljena na drugo stolico.

Zibal niti trenil ni, opazujoč razkranjanje te dlani, ki mu za trdno ne bi bila prizanesla. Nesrečnikovega večanja ni slišal. Kar je videl, ga je bolj zajemalo nego to, kar bi bil mogel čuti. Pohlepno je motril vse zvijanje, vse zviranje prstov, potem pa negibnost, ki se jih je počasi zapored pollaščala. Človek bi bil dejal žužkove nožice, ki se grbančijo, se raztezajo, udelavajo z izrednim, neobičnim naponom, od kraja močno, potlej polahko; naposled pa otrpnejo.

Sura je viknila: »Leiba!»

Pomignil ji je, naj ga ne moti. Zagaten duh po prismojenem mesu se je širil proti vходу.

»Leiba, kaj je?« je moledevala žena.

Zdaniło se je. Sura je planila, da potegne prečno bruno, in vrata so se odprla ter povlekla s seboj Jurijevo telo, obešeno za desnico.

Obilica kmetov s prižganimi veliko-nočnimi svečami v rokah je navreła v krčmo.

Kaj se je pripetilo? Kaj je?

Takoj so razumeli dramo.

Zibal, ki se dotlej ni ganil, je resno vstal in mirno potiskaje ljudi na stran, si napravil pot.

»Kako se je zgodilo, Žid?« je vprašal nekdo.

»Leiba Zibal,« je odvrnil s široko kretnjo in resnim glasom, »odpotuje v Jassi in pove rabinu, da ni več Jud.

Leiba Zibal postane goj, ker je spalil nocoj svečo Jezusu Kristu.«

Dodatek

Jon L. Caragiale, r. 1854. iz siromašne družine, je bil šepetalec narodnega gledališča v Bukareštu, novinar, profesor, 1888. pa ravnatelj omenjene pozornice. Odlični mojster romunskega slovstva je pisal novele, načrtke, igrokaze in številne članke po knjižnih obzornikih. Skoraj pa se je preselil v Berlin, pišoč še vedno, a ne meneč se za literarni pokret v svoji domovini. Njegove povesti so v prvi vrsti satirične. Osebe se odlikujejo po zmernosti svoje gradnje. *Facla de Paste* (Velikonočna sveča) sodi med najbolj uspele umotvore romunskega leposlovja, je poročala *Prager Presse* 16. oktobra 1927., omenja zbirko gospe Huškove Flajšhansove »Rumunšti prozaikové«. Enak biser globoke psihološke analize je *Pecat* (Greh) — kakor je sploh vsa romunska pripovedna proizvodnja do danes najbolje uspevala v kratkih osnutkih, ne izvzemši Panaita Istratiija, ki ga šteje evropska kritika med največje sodobne pripovednike. Še jače se je uveljavil Caragiale v dramatikii. Naj omenim štiri vesele igre: *O noapte furtunoasă* (Viharna noč), *Drăgan* (Leonida proti nazadnjaštvu), *O scrisoare perdută* (Zgubljeno pismo), *Pustni prizori*, ter dramo *Năpastă* (Nezgodna). To je Sabin Dragoiu, 33-letni skladatelj, porabil za trojeansko opero ki se ji obeta svetovni sloves. Gl. *Prager Presse* 19. junija 1928. Caragialova komična mojstrovina je vsekakor *O scrisoare perdută*, tako po zapleteni intrigi kakor po dobro analiziranih značajih. — A. Gros.

Židje objokujejo padec Jeruzalema

Mešanci v živalstvu

O tem zelo zanimivem pojavu, namreč o križanju dveh različnih vrst in dveh pasem iste vrste, o tako zvanih bastardih ali hibridih, po naše »mešancih«, razpravlja v zadnji »Koralle«, dr. O. Heinroth. Iz njegovega članka so posnete naslednje vrstice.

Ni še dolgo tega, kar je veljalo za dogmatno, da so mešanci dveh »dobrih vrst« neplodni; Linné je ta pojem celo tako definiral: dobre vrste so tiste, čijih mešanci ne rode nikakih potomcev. Na drugi plati pa je pri neveščakih splošno razširjena sodba, da nastanejo v prosti naravi nove živalske vrste s križanjem. Videli pa bomo, da niti ta niti Linnéjev nazor v splošnem ne velja.

Da takoj s početka pribijemo: čim manj sta si obe vrsti roditeljev v sorodu, tem manjša je verjetnost, da bo njun zarod plodovit, s čimer pa ne nameravamo trditi, da bi ne bilo nikakih izjem. Danes nagibamo k temu, da presojujemo po plodnosti ali neplodnosti bastardov bližjo ali bolj oddaljeno sorodnost roditeljev. Ni pa izključeno, da pri tem zaidemo na krivo pot in izvedemo napačen sklep. Mešanci med domačimi živalmi iste vrste, a različne pasme, so seveda neomejeno plodni; potomstvo kodra in lovske psice, težke kobile in dirkača lahko redimo neomejeno, kar dovoljno dokazuje pojem »polkrvnost«

Potomec tigra in levinje

Lesorez! v današnji številki so delo slikarja grafika E. Justina

Bastard severnega in rjavega medveda

v konjeslovju. S temi mešanci pa se tu ne nameravamo ukvarjati.

Najbolj znano križanje, ki ga človek ustvarja vsak dan znova, je križanje konja in osla; mešanca imenujemo muš ali mezeg. Če izvira mešanec od žrebete in oslice, mu pravimo mezeg; rede ga le malokje. Mezgi in muše so domala zmerom neplodni. Zgodilo pa se je, čeprav redko, da je mula povrgla. V starem veku, pa tudi še dandanes, je to veljalo in velja pri lahkovernih ljudstvih za nesrečno znamenje. Sparili pa so že ne samo konja in osla, ampak skoro vse zastopnike skupine kopitarjev

Gorska zebra z mladičem (zebroidom), mešancem med njo in somalskim divjim oslom.

med seboj, zlasti žrebe in zebro in še češče kobilu in žrebe zebre. Uspeh tega mešanja so zebroidi, ki so kaj različno progasti. Včasih so živali progaste malone po vsem telesu, včasih samo po nogah. Kot žilave, vztrajne živali jih po nekod porabljajo tudi za vprežno živino.

Seveda lahko križamo tudi zebro z oslom in obratno; produkt tega križanja so precej dolgouhi mešanci, čijih progavost pa tudi ni zmerom ista. Včasih je na životu docela nedostaja, včasih pa ni skoro nič manj razvita kakor pri zebri. Nekatere vrste zebre imajo majhna ušesa, noge deloma progaste in med ožjimi, temnimi progami so navadno vrinjene tako zvane senčne proge. Vsi ti mešanci so se doslej izkazali neplodoviti.

V Aziji živi razen pravega divjega konja (*equus przewalski*) še neka vrsta

divjih rumenih kopitarjev, h kateri spadata kulan in kiang, ki so ju nekoč imenovali azijski ali rumeni ose, ker so brez mnogega premišljevanja pršli do zaključka, da sta v rodu s sivim oslom, (od katerega izvira tudi naš domači sivec), čigar prvotna domovina je Afrika. Križanja med temi azijci in afričani pa so vselej rodila jalov naraščaj, in kdor je kdaj slišal glas rumenega osla, ve, da se razlikuje od oslovskega riganja prav tako kakor od glasov konja ali zebre.

Tudi govedo so že sparili med seboj in izkazalo se je, da krava in vodni bivol ne rodita potomcev. Pokojni Friderik v. Falz-Fein je v svojem živalskem vrtu v južnoruski stepi uspešno križal bizona in tura s tamošnjo sivo stepno kravo. Potomci bizona in tura so plodoviti in kolikor vem, tudi naraščaj med turom in domačo kravo.

Ker se dajo mnoge velike zveri v zooloških vrtih udomačiti, pride včasih med njimi do križanja, zlasti takrat, če so živali od mladega navajene druga na drugo. Tako so že dobili bastarde med levom in tigrom, mogočne živali, ki so vselej ostale neplodne. V berlinskem zoološkem vrtu so dolgo imeli telesno in duševno precej zaostalo žival — plod nagnjenja med leopardom in pumo. V Stuttgartu pa so vzredili plodne mešance severnega in rjavega medveda.

Nasproti razmeroma maloštevilnim mešancem med sesalci je število ptičjih bastardov zelo veliko. Nič težkega ni spariti liščka in čička, da, celo konopnico s kanarčkovko, toda potomci so le redko plodni. Če se oženita strnad in kanarka, je zakon neploden.

Med divjimi kokošmi se škarjavec in divja kura precej pogosto sparita, toda njun zarod ostane neploden. Pa tudi mešance med škarjavecem in snežno jerebico so že ustrelili. V ujetništvu se dajo pariti nekatere vrste fazanov. Če spadata rod telja v isto skupino, so potomci neomejeno plodni. Če sta si v bolj oddaljenem sorodstvu, so potomci le redko plodni, kakor n. pr. bastard med kraljevskim in lovskim fazanom. Če vzamemo še bolj neslična si roditelja, otroci sploh ne dosežejo spolne zrelosti. To velja n. pr. za potomce pava in domače kokoši in pava ter pegatke. Tudi fazan (petelin) rodi z domačo kokošjo sama neplodna piščeta.

Seveda so vsi ti naštetih primeri le majhna zbirna križanj, ki jih poznamo v živalstvu. Najdemo jih tudi pri ribah in močeradih ter pri žuželkah, zlasti pri metuljih. Pogled na slike, ki jih priobčujemo, bo pač marsikoga razočaral, toda razočaranje bi bilo še večje, če bi živali videli v prirodi. Večina ljudi se namreč vdaja predsodku, da mora biti bastard vsota lastnosti roditeljev, v resnici pa kaže po navadi le njuno razliko. Tako nima n. pr. sin tigra in levine niti poštene grive niti pravih tigrovih marog. To nedostajanje izrazitosti opazamo zlasti pri onih mešancih, čijih roditelja sta si zelo daleč v rodu, ki si v barvi in obliki zelo malo nalikujeta in ki imata vsak svoje izrazite posebnosti.

Po vsem tem se vidi, da je n. pr. za ustvarjenje prekrasnega pavjega perja nujno potrebno podedovanje lastnosti dveh pavov; zakaj pavovka dá svoji deci tudi očetove in bratove lastnosti. Isto velja seveda za domačo kokoš in pegatko, čeprav sta tu oba spola enake barve. Če vse te različne vrste med seboj sparimo, nima nobeden izmed roditeljev v sebi moči, da bi prodrli v vzorcem in barvo perja, in potomstvo tako ne dobi ničesar primernege. Nemara so taki bastardi s svojo nepomembno obleko nekaka slika prednikov zdaj živečih raznih kokošjih vrst.

Profesor Poll je natančno preiskal spolne žleze bastardov, da bi dognal vzrok neplodnosti. Dognal je, da se pri potomcih roditeljev, ki so si zelo daleč v rodu, moške ali ženske spolne žleze jedva razvijajo. Otroci ščaka in kanarke ali med kraljevskim in lovskim fazanom dosežejo sicer splošno zrelost, toda docela razvije se jim le malo spolnih celic, tako da še jajčeca le redko oplodijo.

V splošnem smemo reči, da so ustvarjanju bastardov postavljene dokaj esne meje. Tako na primer, kakor vse kaže, še ni ustanovljeno, da bi se dala uspešno spariti ovca in koza (ali obratno), lisica in pes, zajec in kunec, čeprav nekateri zagotavljajo, da poznajo tak bastard. Vzrok temu bo bržčas v pretekli nesorodnosti roditeljev. V prejšnjih časih je ljudstvo verjelo v možnost najboljših čudnih mešanj; saj so celo nekatere šolske knjige vedele povedati, da imajo bojeviti petelini v sebi jastrebovo kri.

Mnogi menijo, da je gojenje mešancev nepotrebno in nepomembno igračkanje. Čitatelj pa je iz gornjih vrstic lahko spoznal, da se je moči na bastar-

dih mnogo naučiti. Kakšno je govedo ali piščiče v mladosti in ko dorasča, je pač vsakomur znano. Zelo malo pa vemo o barvi in obliki, o načinu življenja in plodnosti njenih križancev. Dragoceni bi bili n. pr. temeljiti poskusi: z zajcem in kuncem. Stvar pa ni tako enostavna, kakor bi si kdo utegnil misliti. Zakaj bojeviti kunec opravi z zajcem često kar na kratko in neredko plača zajec svoje približanje s smrtjo.

LASTAVIČJA GNEZDA

Kdo še ni čul, da so lastavičja gnezda izredna poslastica za Kitajce? Anam je pa edini kraj na svetu, ki dobavlja bogatim »kitarjem« to dragocono hrano. Glavna dobavilišča so na otokih, ki leže nasproti obrežjem: Quang Nam, Quang Ngai in Binh Dinh, osobito pa otočje Ku Lao Sam ob izlivu reke Faifoo. Dnevnik *Le Courrier Sinois* poroča, da se je hranilnost gnezd odkrila pod vladjo cesarja Gia-Louga, torej proti začetku XIX. stoletja. Ta vladar je s proglasom obljubil veliko nagrado podložniku, ki bi našel v mejah svojih dežel redilno snov ali pijačo, da bi s tem dal novega razmaha in procvita domači trgovini.

GREENWICH URNO SREDIŠČE

Zakaj ima to mesto prvo besedo, kadar go za uro? Ker se je od nekdanj ročneje ter odločneje bavilo z vprašanji glede časovnika nego drugi kraji. Mnogo so pripomogli tudi slavni urarji kot Tompion, Graham, Harrison, Mudge itd. Vrh tega so velike pomorske koristi angleške države povzročile, da se vsi zemljevidi sveta ravnajo po Greenwichu. Poudariti je še, da je admiralstvo ponudilo velike nagrade za izpolnitev časomera.

Ivan Podržaj

Mati in hči

Odlomek poglavja iz povesti »Martin Brbek«, ki jo je pravkar izdala založba Luč v Ljubljani

Razburjena in jezna je zagrabila Meta svetiljko, zaloputnila kuhinjska vrata in hitela po veži.

— Le počakaj, malopridnica! Jaz ti pokažem! je zapretila pred hčerino izbo.

Zaprla in zaklenila je duri, da se je stresla hiša in že je stala pred dekletovo izbo. Udarila je s pestjo po vratih in zaklicala:

— Odpri!

Tiščala je za kljuko in se upirala s kolenom v vrata.

— Odpri, pravim!

V ključavnici se je obrnil ključ in Meta je planila v izbo.

— Take reči mi delaš, nesramnica! Da te le sram ni! Vsa vas bo govorila in cela fara se bo zgledovala! se je vsulo iz Metinih ust.

Dekle, ki se je plašno splazilo v posteljo, je molčalo, toda iz njenih oči, ki jih je obsevala luč nezasečene svetiljke, je odsevalo ono zadovoljstvo, ki je tako slično radosti po izpolnjeni želji.

Mati je stopila k postelji in nadaljevala s ploho očitkov, ki so padali na hčer, jo pokrili in zagrnili tako, da se je dekletu stisnilo grlo in je zavpilo:

— Mati!

V tem glasu, ki je prevpil materino kričanje, je bila izražena vsa dekletova duša: njena užaljenost, njen odpor, samozavest in doživetje krivice, ponos in kes obenem.

Meta je umolknila, kajti čutila je, da bi se bila morala premagati. Toda v njej je vrelo in kakor nalašč se je dekle obrnilo v zid in se zasmejala. In iz Mete je bruhnilo znova. Besede, ki jih ni slišalo dekle še nikoli od matere, so letele iz njenih ust kakor strele in vsaka je zadela hčer v dušo. In dekle je zaihtelo.

Njen jok je ustavil materin jezik.

— Aha, te peče vest? Prej bi bila mislila, saj si dovolj stara! Zdaj ne pomaga nič. Če greš po nagih kolenih na sv. Višarje, je vse zastoni, se je počasi umirila Meta, ko je dekle presnehalo ihteti.

— Kaj sem pa storila? Ali sem jaz kriva? Saj ga nisem klicala! je govo-

rilo dekle pod odejo.

— Ta je pa lepa! Mar misliš, da sem tako neumna?

— No pa recite, če ni res!

— Franca! Povej, kdaj sem ti branila pošteno poznanstvo s fanti? Kdaj? Ti mi pa delaš tako sramoto! Kaj si bo mislil župnik?

— Saj ste me vi poslali spat!

— Dekle, ne pozabi, da sem tvoja mati!

— Jaz sem pa vaša hči!

— In zato mi delaš tako sramoto, kaj?

— Kakšno sramoto? Nchaj vendar!

— O križani Jezus! če to ni sramota?

— Ali sem jaz kriva? Kdo ga je pa klicala?

— Kdo pa je bil, to mi povej! Zmešnila sta se, kako naj bi sicer prišel v hišo? In ponoči?

— Saj tudi župnika ni nihče klicala, pa je prišel!

— Dekle, ali si ob pamet?

— Zakaj pa sprašujete? Tudi jaz nisem neumna.

— To mi povej, kdo je bil in kaj je hotel?

— Kaj je hotel? Jaz ga nisem vprašala.

— Kdo pa je bil?

— Kdo? Kdo?... Saj veste kdo.

— Kako naj vem? Pošten fant go-tovo ne!

— Mati?

— No, pa povej!

— Sami ste mu rekli, da lahko pride, kadar hoče...

— Vinko? Peklajev?... Franca?...

Dekle je molčalo.

— Otrok, kaj pa misliš!

— Kaj ni pošten?

— Kdaj pa je prišel? Saj niso poščitnice.

— Nocoj.

— In kaj je hotel od tebe?

— Od mene nič. Prišel je povedat, da ostane doma.

— Doma? Kaj pa misli?

— Za profesoria bo šel.

— Sveta Mati božja, to je rekel?

— Tako je rekel.

— In doma? Ali že vedo? Kako pa je bil oblečen?

— Čisto novo obleko je imel.

— Kako je prišel k tebi?

— Rekel je, da je hotel govoriti tudi z vami pa je videl v kuhinji župnika in se je premislil. Rad vas ima, vi ste pa taki z menoj!

— Kakšna? In zakaj spravljaš sebe k njemu?

— Zakaj? Ne bodite vendar čudnil Saj veste, da ima tudi mene rad.

— To so otročarije.

— Če bi ne mislil zares, ne bi ušel, veste mati?

— Še kaj takega si vtepi v glavo, neumnica!

— Saj je sam rekel!

— Kaj pa je delal pri tebi?

— Nič. Stal je pri vratih in me gledal.

— Drugega nič?

— Nič! Saj sem bila že v postelji. Kaj naj bi delal? Govorila sva...

— Zakaj pa so bila vrata zaklenjena?

— Saj niso bila.

— Kako, ali jih nisi odklenila, ko sem prišla?

— Potem že, prej pa ne.

— Kdaj potem?

— Ko je šel...

— Kdaj?

— Preden je šel župnik.

— Kako je pa vedel, kdaj bo šel župnik?

— Saj pravim, tamle pri vratih je stal in poslušal. In na dvorišče je šel, pa je vse slišal.

— Kaj je slišal?

— Vse mi je povedal.

— Kaj vse?

— Pustite me mati! Bom jutri povedala.

Meta se je zamislila in molčala.

— Zaspana sem, mati, je spregovorilo dekle in se pokrilo čez glavo.

Meta je še vedno molčala in mislila.

— Lahko noč, mati!

Meta je vzela svetiljko in rekla:

— Saj grem. Samo to ti povem, da se paziš pred Peklajevim. Bodi lepo doma in šivaj! Nočem nobenih razprtij! To si zapomni!

In Meta je odšla. Ko je zaprla za seboj vrata, se je v ključavnici zasukal ključ in po vsej hiši je zavladal nočni mir.

Še nekaj o soji

V članku »Kako bomo lačne nasitili?«, priobčenem v 11. številu »Življenja in sveta«, je opisana kot hrana bodočnosti soja, dragocena stročnica, ki jo že mnoga stoletja goje Japonci in Kitajci. Njeno zrnje, ki je podobno drobnemu fižolčku, največ črno ali rumenkasto, ima res izvrstno hranilno vrednost, ker vsebuje prav mnogo beljakovine (čez 30 odst.) in tolšče (okrog 10 odstotkov). Japonec uživa sojo pripravljeno na najrazličnejše načine, ki mu ohranijo slast za riževo pojedino, n. pr. v juhi ali kot omako, v kateri je pokipela soja od nekih posebnih glivic, in celo razne sire izdelujejo iz nje. Pripravi se lahko za jed tudi tako kakor fižol, a skuha se nerada in počasi. Priporočil bi pa vsakomur, da poskusi sojo v kavi. Soja je izvrsten surogat (nadomestek) za bobovo kavo ter je zato dobila ime »japonska kava«; praži se kakor prava kava in dobimo od nje okusno, svojevrstno dehtivo za zdravo pijačo, ki se bo morda priljubila še marsikateri naši kofetarici.

Toda predvsem naj opozorim na tole: Na sojo se je tudi pri nas že večkrat kdo spomnil. V poslednjih letih smo jo spet poskušali saditi po naših krajih, kjer se je pa zaradi pozne zoriče in pičlega pridelka iz večine slabo obnesla. Tako sem tudi jaz leta 1925. posadil na Grmu 9 ameriških sort soje, same najzgodnejše, ki pa takisto niso zadovoljivo uspele. Še najbolj zanesljivo je dozorela neka rjavozrnata sorta, ki smo jo dobili s Hrvaškega. Soja počasi raste, potrebuje mnogo toplote in mraz jo takoj opari. Zlasti Nemci se sedaj mnogo trudijo, da bi z odbiranjem in vzgojo izboljšali pri soji odpornost proti mrazu in povečali rodovitnost (sedanje rane sorte razvijajo namreč v enem stroku jedva po 3 zrna). Vsekakor bi pa bilo le želeči, da naše kmetijske šole in semenogojstva postaja v Beltincih še nadalje preizkusijo zlasti novejšo, bolj utrjeno srednjeevropsko tip. Glede pridelovanja soje na njivah bi še omenil, da je kaj vseč ta rastlina tudi našim zajcem.

Inž. C. J.

Mira, kadilo in balzam

»Modri iz Jutrove dežele so se prišli poklonit novorojenemu judovskemu kralju in so mu prinesli v dar mire, kadila in zlata.« Tako približno poroča sveto pismo o posetu Treh kraljev o priliki Kristovega rojstva.

Iz navedenega je razvidno, kako visoko ceno sta imela v starem veku mira in kadilo, ker sta stavljena v isto vrsto z zlatom in sta služila kot najdragocenejše darilo, ki se je poklanjalo kraljem.

Kadilo pozna vsak iz cerkve, o raznih balzamih pa čitamo lahko v vsakem časopisu, kot o neprekosljivem sredstvu za rane in vobče za vse zunanje bolezni; mira je manj znana in še to večinomoma le po imenu.

Vse tri drože, da jih imenujemo z lekarniškimi imenom, so smole precej sorodnih dreves, oziroma grmov. Stari pisatelji govorijo o njih kot o nerazdružljivi troperesni deteljici, ki je predočevala vso trgovino starega veka z drožami. Vsem narodom starega veka so bile prvotno te drože svete in so jih rabili v glavnem le v počeščenje bogov. Cena teh drož je bila neverjetno visoka, saj je stal funt kadila 6 zlatnikov.

Mira, kadilo in balzam so bili tisti činitelji, ki so po vsem, takrat znanem svetu, razširili glas o bajnem bogastvu jugozapadne Arabije, današnjega Jemena. Ta pokrajina je bila v starem veku znana pod imenom »kraljevina Saba«, Rimljani so jo pa nazivali »Felix (srečna) Arabia«. Pisatelja Diodor in Strabo govorita o ogromnem bogastvu te dežele, kjer je vse pohišstvo iz čistega zlata. Vse bogastvo Sabe je baje izviralo v glavnem od trgovine z omenjenimi drožami. Sveto pismo starega veka poroča o kraljici iz Sabe, ki je prišla poklonit se modremu judovskemu kralju Salomonu in mu prinesla ogromne množine zlata, dragih kamnov, mire, kadila in tako dalje.

Zanimiv dogodek je doživela kraljica iz Sabe na jeruzalemskem kraljevskem dvoru. Salomon je bil, kakor znano, velik prijatelj in oboževatelj nežnega spola. Zagledal se je tudi v lepo arabsko kraljico. Dolgo jo je brezuspešno nadlegoval s svojo ljubeznijo. Slednjiji mu je obljubila, da postane njegova, če ga poprosi za kako reč na njegovem dvoru. Nekoč se je spozabila in ga prosila vode. Takoj jo je Salomon spomnil nje-

ne obljube. Vdala se mu je. Sin iz te zveze je bil baje ustanovitelj še sedaj obstoječe abesinske dinastije Negoš.

Visoko ceno teh drož v starem veku dokazuje tudi poročilo, da so delavcem, ki so delali v skladiščih teh drož, zapečatili obleko in jih vsak večer do nagega slekli in preiskali.

Prebivalci Sabe so imeli trgovski monopol s temi drožami. Ni sicer popolnoma gotovo, ali so vse te rastline gojili v svoji lastni deželi, ali pa so jih dobivali iz Indije in od drugod. Znano pa je, da je mirino drevo uspevalo v Sabi in Etiopiji, kadilov grm sploh v Arabiji in v Perziji, balzamovo drevo so pa gojili posebno v Siriji in v Palestini.

O nabiranju kadila in drugih drož so širili Sabejci nalašč in namenoma tajinstvene pripovedke, da bi vsaj deloma opravičili njihove visoke cene.

Vse tri rastline nastopajo kot grmi ali pa nizka drevesa in spadajo v vrsto terpentin-dreves (terepintkaceae). Njihovi pridelki so navadna drevesna smola, in sicer mešanica smole, eteričnih olj, aromatičnih kislin, gumija, raznih soli in estrov. Smola se nabira navadno dvakrat na leto; deloma priteka sama, kakor pri miri in pri kadilovem grmu, deloma pa priteče šele po zarezah v lubje.

Najimennitnejši med temi drožami je balzam. Rimljani so ga natančneje spoznali šele za časa Vespazijana. Poznali so sicer balzam kot drože, ne pa drevesa. Rastel je najbrž tudi v Arabiji in v Egiptu, gojili so ga pa posebno v Siriji in v Palestini. Zgodovina nam poroča o krvavem boju, ki se je vnel v judovski vojni za časa Vespazijana in Tita za balzamove nasade v Palestini. Judje so hoteli vsaj preprečiti, da bi dobili Rimljani v svoje roke kako neposekano deblo. Zmagali so Rimljani in preprečili popolno uničenje balzamovih nasadov, ki so jih Judje posekavali. Skrbno so gojili Rimljani to, kar se je ohranilo in kmašu je padla cena balzama za polovico prejšnje cene. Prej so zahtevali Judje za enojno težo balzama dvojno težo srebra.

Balzam se je pridobival takole: Nalaho so ranili lubje s steklenim ali kamnitim nožkom. Drobne kapljice balzama, ki so prilezle na dan, so otrinjali z volno in jih nabirali v školjke. V za-

četku je balzam brezbarvna, prijetno dišeča oljnata tekočina, ki se polagoma strdi in dobi rdečo barvo. Slabeyši balzam se je pridobival iz odrezanih vejic potom prekuhavanja.

V poznejši dobi so bili Turki znani kot skoraj edini gojitelji balzamatovih dreves. Imeli so te nasade v Kairi, Mekki in v Palestini. Ves pridelek balzama se je odpošljaj na sultanov dvor. Privatnik ga vobče ni mogel dobiti; za noben denar, le evropske suverene je včasih sultan osrečil z originalno svinčeno stekleničico balzama. Vonj tega turškega balzama je zavzemal nekako sredino med citrono, rožmarinom in zdravilno kaduljo (žajbelj). V glavnem so rabili balzam za podkajevanje, pa tudi kot zdravila in pri balzamiranju trupel.

Dandanes razumemo pod balzamatom razne naravne mešanice smol, eteričnih olj, aromatičnih kislin itd., ki pritekajo iz debel in vej nekaterih iglastih dreves. Posebno znan je balzam kanadske smreke in libanonski ali karpatski balzam, ki se dobiva od cimbre (Z. rbelkief) neke vrste bora, ki raste bolj pojedkoma v Alpah in Karpatih. Dobiva se pa tudi od raznih drugih dreves. Balzame so nadalje imenovali in imenujejo še dandanes razne maže in mazilce, ki niso niti približno v sorodu s pravim orientalskim balzamatom, a navadno niti ne z nazadnje omenjenima. Seveda je tudi njihova zdravilna moč zelo različna in včasih naravnost dvomljiva. Prava orientalska balzamatova rastlina je grm ali nizko drevo iz podvrste Balsamodendron.

Mira (myrrha) je dišeča smola drevesa, ki spada tudi k vrsti Balsamodendron. Drevo je precej podobno balzamatovemu grmu, toda je trnjevo. Raste v Indiji, Jemenu in v Vzhodni Afriki. Njegova smola je prvotno tekoča, se polagoma strdi in postane rdeča ali temnorjavava. Rabi se dandanes v drožeriji kot dodatek k zobnim praškom in milom, nadalje kot mazilo proti gnilobi v ustih in kot kadilo. Mira boljše vrste prihaja na trg v obliki drobnih, temnorjavih prosojnih kapljic. Slabeyša indijska je debelejša, neprosojna in skoraj črna. Mnogo mire se ponareja iz arabskega gumija, znanega izbornega lepila.

V starem veku so ločili 3 vrste mire, namreč etiopsko (Etiopija je pokrajina južno od Egipta), arabsko in indijsko. Rabila se je največ kot kadilo. Znana je bila tudi pijača iz mire, ki je zmanjševala bolečine. Tako mirino tekočino so

primešali tudi pijači, ki so jo dali piti Kristu na križu. Egipčani so se posluževali mire pri balzamatiranju trupel. Vonj mire puhti še dandanes iz egiptskih mumij.

Cena mire je bila ravno tako visoka ko cena kadila.

V visokih časih je bila mira tudi pri Grkih, kar nam dokazuje mčena pripovedka o postanku mirinega drevesa. Boginja ljubezni in lepote, Afroditja je sovražila vsako lepo žensko, tako tudi Myrrho, lepo hčer asirskega kralja Theia. Vzbudila je v njej iz maščevalnosti nenaravno ljubezen do lastnega očeta. Ko je ta zaradi tega razsrjen preganjal svojo hčer z golim mečem, so jo bogovi spremenili v mirino drevo. Myrrha, spremenjeno v drevo, obžaluje svojo zmoto ter pretaka grenke solze, ki tečejo iz drevesa v obliki solz kot drevesna smola. Pa tudi Afroditja je bila za svojo zlobo kaznovana. Iz Myrrhinega drevesa se je rodil lepi Adonis, v katerega se je smrtno zaljubila Afroditja, toda Adonis je zavračal njeno ljubezen. Ko ga je na lovu raztrgal merjasec se ni mogla Afroditja potolažiti.

Kadilni grm je tudi lahko nizko drevo. Soroden je balzamatovemu drevesu in spada k podvrsti Boswellia. Raste v Arabiji, v Abesimiji in v Indiji. Svoje dni so najbolje cenili arabsko kadilo, a dandanes ga pošilja k nam večinoma Indija. Na trg prihaja v okroglih zrnih, v velikosti od graha do oreha, ali pa nečist tudi v večjih kosih. Sestavljajo ga skoraj iste snovi kot miro in balzam.

Kakor svoje dni rabi se tudi dandanes kot kadilo skoraj pri vseh kultih, nadalje kot dodatek k mazilom in lakom. Od visoke slave in cene, ki jo je imelo nekoč kadilo, mu je ostala edino še slava, da se rabi še vedno pri cerkvenih obredih vseh različnih verozpovedanj. Ista množina kadila, ki je stala nekoč 6 zlatnikov, se dobi danes približno za dvakrat toliko dinarjev. Tudi pri navedenih drožah se je uresničil stari pregovor: »Vse je minljivo, tudi slava.«

(Po raznih virih sestavil D. V.)

Velikonočni jezdec sv. Jurja na Bavarskem.

Današnja umetniška priloga

Današnji številki je priložena večbarvna reprodukcija (v bakrotisku) originalne slike akad. slikarja Vavpotiča, ki predstavlja naš lepi Maribor.

VSEBINA ŠTEV. 13:

Ignotus: Praznik vesele pomladi. — Doktor I. Klein: Stroji naj robotajo mesto človeka. — Kako govore živali. — Dr. Božo Škerlj: Kaj nam pravi kost? — Jernej Jerab: Moj članek o vstajenju. — Obisk pri

armenskem papežu. — Prof. A. Low: Občila in promet bodočnosti. — Pierre Margard: Za slonovo sledjo. — I. Luka Caraglio: Velikonočna sveča. — Mešanci v živalstvu. — Iv. Podržaj: Mati in hči. — Mirra, kadilo in balzam.

«ZIVLJENJE IN SVET» stane celoletno 80 Din, polletno 40 Din, četrtletno 20 Din, mesečno 8 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi. Ljubljana, Knaflljeva ul. 5. Naročnina za inozemstvo: ITALIJA četrtletno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA mesečno 4 franke ČESKOSLOVAŠKA mesečno 6 kron. AVSTRIJA mesečno 1 šiling. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja, na leto.

Urejuje Božidar Burko. — Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar. — Za »Narodno tiskarno d. d.« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.

I. Vavpotič: Maribor